गीता
नं.

॥ श्री भोजपत्री भगवद्गीता ॥

562/(1 to 20) श्लोक ७४५

पत्र २०

Damaged
11, 12, 13, 15, 16, 17, 19

21-10-66

वि. सं. १६३५

भ॰ १ ॥ ॐ नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीशारदायै नमः ॥ श्रीब्रह्माविष्णुमहेश्वरेभ्यो नमः ॥ अथ श्रीमद्भगवद्गीता प्रारंभः ॥ नमः ॥
अथ प्रथमोऽध्यायः ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे समवेता युयुत्सवः ॥ मामकाः पाण्डवाश्चैव किमकुर्वत संजय ॥ १ ॥ सं
जय उवाच ॥ दृष्ट्वा तु पाण्डवानीकं व्यूढं दुर्योधनस्तदा ॥ आचार्यमुपसंगम्य राजा वचनमब्रवीत् ॥ २ ॥ पश्यैतां पाण्डुपुत्राणामाचार्य महतीं
चमूं ॥ व्यूढां द्रुपदपुत्रेण तव शिष्येण धीमता ॥ ३ ॥ अत्र शूरा महेष्वासा भीमार्जुनसमा युधि ॥ युयुधानो विराटश्च द्रुपदश्च महारथः ॥ ४ ॥
धृष्टकेतुश्चेकितानः काशिराजश्च वीर्यवान् ॥ पुरुजित्कुन्तिभोजश्च शैब्यश्च नरपुंगवः ॥ ५ ॥ युधामन्युश्च विक्रान्त उत्तमौजाश्च वीर्यवान् ॥
सौभद्रो द्रौपदेयाश्च सर्व एव महारथाः ॥ ६ ॥ अस्माकं तु विशिष्टा ये तान्निबोध द्विजोत्तम ॥ नायका मम सैन्यस्य संज्ञार्थं तान्ब्रवीमि ते ॥ ७ ॥ भवान्
भीष्मश्च कर्णश्च कृपश्च समितिंजयः ॥ अश्वत्थामा विकर्णश्च सौमदत्तिस्तथैव च ॥ ८ ॥ अन्ये च बहवः शूरा मदर्थे त्यक्तजीविताः ॥ नानाशस्त्र
प्रहरणा नानायुद्धविशारदाः ॥ ९ ॥ अपर्याप्तं तदस्माकं बलं भीष्माभिरक्षितम् ॥ पर्याप्तं त्विदमेतेषां बलं भीमाभिरक्षितम् ॥ १० ॥ अयनेषु च सर्वे
षु यथाभागमवस्थिताः ॥ भीष्ममेवाभिरक्षन्तु भवन्तः सर्व एव हि ॥ ११ ॥ तस्य संजनयन्हर्षं कुरुवृद्धः पितामहः ॥ सिंहनादं विनद्योच्चैः शंखं दध्मौ
प्रतापवान् ॥ १२ ॥ ततः शंखाश्च भेर्यश्च पणवानकगोमुखाः ॥ सहसैवाभ्यहन्यन्त स शब्दस्तुमुलोऽभवत् ॥ १३ ॥ ततः श्वेतैर्हयैर्युक्ते
महति स्यन्दने स्थितौ ॥ माधवः पाण्डवश्चैव दिव्यौ शंखौ प्रदध्मतुः ॥ १४ ॥ पाञ्चजन्यं हृषीकेशो देवदत्तं धनंजयः ॥ पौण्ड्रं दध्मौ महाशंखं
भीमकर्मा वृकोदरः ॥ १५ ॥ अनन्तविजयं राजा कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः ॥ नकुलः सहदेवश्च सुघोषमणिपुष्पकौ ॥ १६ ॥ काश्यश्च
परमेष्वासः शिखण्डी च महारथः ॥ धृष्टद्युम्नो विराटश्च सात्यकिश्चापराजितः ॥ १७ ॥ द्रुपदो द्रौपदेयाश्च सर्वशः पृथिवीप
ते ॥ सौभद्रश्च महाबाहुः शंखान्दध्मुः पृथक्पृथक् ॥ १८ ॥ स घोषो धार्तराष्ट्राणां हृदयानि व्यदारयत् ॥ नभश्च पृथिवीं चैव तु

भ०गी० लोऽभ्यनुनादयन् ॥१९॥ अथ व्यवस्थितान्दृष्ट्वा धार्तराष्ट्रान्कपिध्वजः ॥ प्रवृत्ते शस्त्रसंपाते धनुरुद्यम्य पाण्डवः ॥ हृषीकेशं तदा
वाक्यमिदमाह महीपते ॥२०॥ सेनयोरुभयोर्मध्ये रथं स्थापय मेऽच्युत ॥२१॥ यावदेतान्निरीक्षेऽहं योद्धुकामानवस्थिता
न् ॥ कैर्मया सह योद्धव्यमस्मिन्रणसमुद्यमे ॥२२॥ योत्स्यमानानवेक्षेऽहं य एतेऽत्र समागताः ॥ धार्तराष्ट्रस्य दुर्बुद्धेर्युद्धे प्रियचि
कीर्षवः ॥२३॥ एवमुक्तो हृषीकेशो गुडाकेशेन भारत ॥ सेनयोरुभयोर्मध्ये स्थापयित्वा रथोत्तमम् ॥२४॥ भीष्मद्रोणप्रमुखतः
सर्वेषां च महीक्षिताम् ॥ उवाच पार्थ पश्यैतान्समवेतान्कुरूनिति ॥२५॥ तत्रापश्यत्स्थितान्पार्थः पितॄनथ पितामहान् ॥ आचार्यान्मातु
लान्भ्रातॄन्पुत्रान्पौत्रान्सखींस्तथा ॥ श्वशुरान्सुहृदश्चैव सेनयोरुभयोरपि ॥२६॥ तान्समीक्ष्य स कौन्तेयः सर्वान्बन्धूनवस्थिता
न् ॥ कृपया परयाविष्टो विषीदन्निदमब्रवीत् ॥२७॥ दृष्ट्वेमान्स्वजनान्कृष्ण युयुत्सून्समवस्थितान् ॥ सीदन्ति मम गात्राणि मुखं च
परिशुष्यति ॥२८॥ वेपथुश्च शरीरे मे रोमहर्षश्च जायते ॥ गाण्डीवं स्रंसते हस्तात्त्वक्चैव परिदह्यते ॥२९॥ न च शक्नोम्यवस्थातुं भ्रम
तीव च मे मनः ॥ निमित्तानि च पश्यामि विपरीतानि केशव ॥३०॥ न च श्रेयोऽनुपश्यामि हत्वा स्वजनमाहवे ॥ न काङ्क्षे विजयं कृष्ण न च
राज्यं सुखानि च ॥३१॥ किं नो राज्येन गोविन्द किं भोगैर्जीवितेन वा ॥ येषामर्थे काङ्क्षितं नो राज्यं भोगाः सुखानि च ॥३२॥ त इमेऽवस्थिता यु
द्धे प्राणांस्त्यक्त्वा धनानि च ॥ आचार्याः पितरः पुत्रास्तथैव च पितामहाः ॥३३॥ मातुलाः श्वशुराः पौत्राः श्यालाः संबन्धिनस्तथा ॥ एतान्न
हन्तुमिच्छामि घ्नतोऽपि मधुसूदन ॥३४॥ अपि त्रैलोक्यराज्यस्य हेतोः किं नु महीकृते ॥ निहत्य धार्तराष्ट्रान्नः का प्रीतिः स्याज्जनार्दन ॥३५॥ पा
पमेवाश्रयेदस्मान्हत्वैतानाततायिनः ॥ तस्मान्नार्हा वयं हन्तुं धार्तराष्ट्रान्स्वबान्धवान् ॥ स्वजनं हि कथं हत्वा सुखिनः स्याम माधव ॥३६॥
यद्यप्येते न पश्यन्ति लोभोपहतचेतसः ॥ कुलक्षयकृतं दोषं मित्रद्रोहे च पातकम् ॥३७॥ कथं न ज्ञेयमस्माभिः पापादस्मान्निवर्तितुम् ॥ कुलक्ष गी०

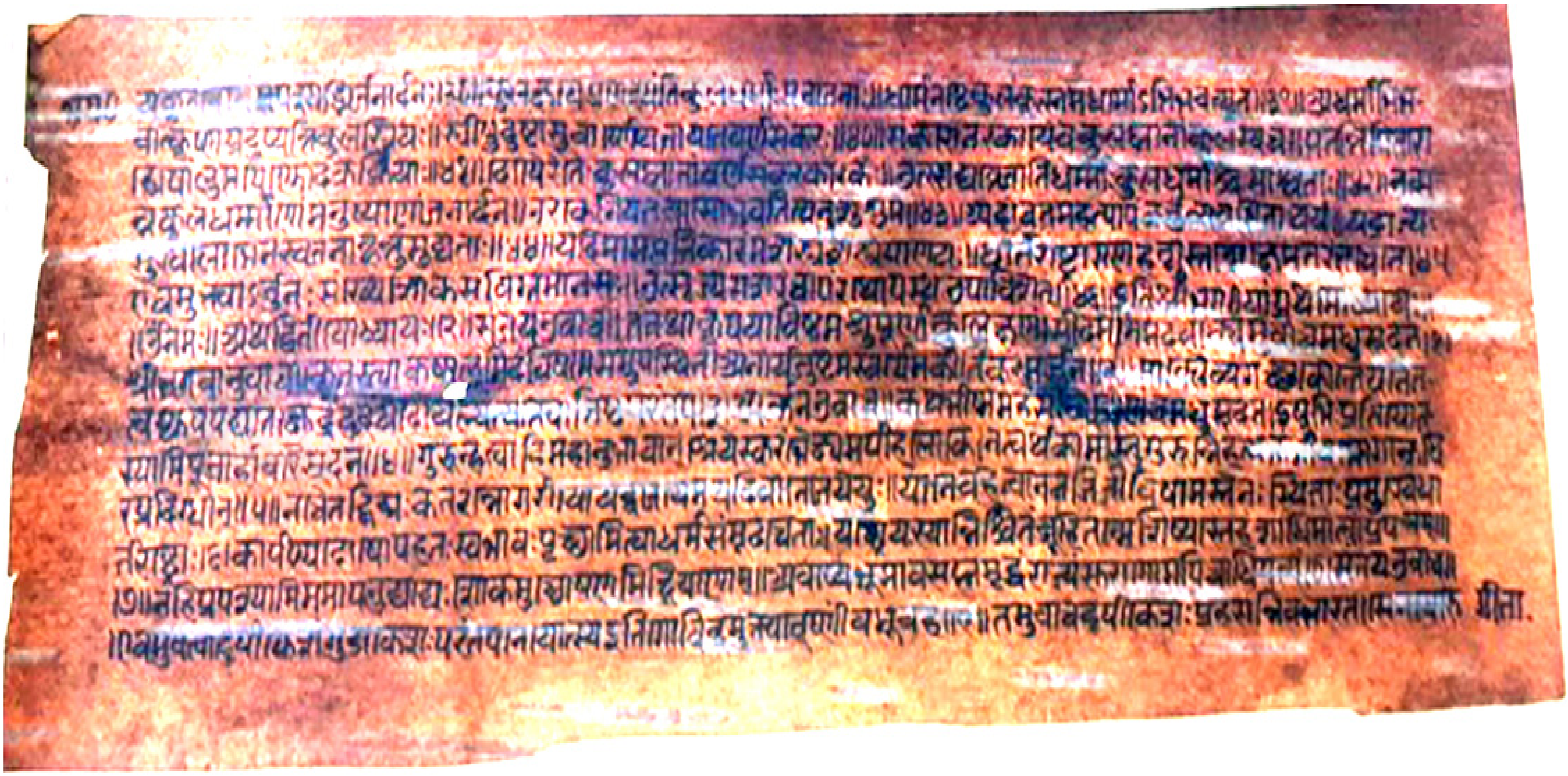

भग० भयामेध्यसीदमानमिदं वचः॥१०॥श्रीभगवानुवाच॥त्वमानुष्यणापहतात्मा विषादमोहाभिभवाद्विसंज्ञः॥त्वया गृहीताः
समभावेदयबन्धूनभिप्रपन्नान्मुखमन्तकस्य॥११॥अशोच्यानन्वशोचस्त्वं प्रज्ञावादांश्च भाषसे।गतासूनगतासूंश्च नानुशोचन्ति
पण्डिताः॥१२॥नत्वेवाहं जातु नासं न त्वं नेमे जनाधिपाः॥न चैव न भविष्यामः सर्वे वयमतः परं॥१३॥देहिनोऽस्मिन्यथा देहे कौमारं यौ
वनं जरा।तथा देहान्तरप्राप्तिर्धीरस्तत्र न मुह्यति॥१४॥मात्रास्पर्शास्तु कौन्तेय शीतोष्णसुखदुःखदाः।आगमापायिनोऽनित्यास्तांस्ति
तिक्षस्व भारत॥१४॥यं हि न व्यथयन्त्येते पुरुषं पुरुषर्षभ।समदुःखसुखं धीरं सोऽमृतत्वाय कल्पते॥१५॥नासतो विद्यते भावो ना
भावो विद्यते सतः॥उभयोरपि दृष्टोऽन्तस्त्वनयोस्तत्त्वदर्शिभिः॥१६॥अविनाशि तु तद्विद्धि येन सर्वमिदं ततं॥विनाशमव्ययस्यास्य न क
श्चित्कर्तुमर्हसि॥१७॥अन्तवन्त इमे देहा नित्यस्योक्ताः शरीरिणः॥अनाशिनोऽप्रमेयस्य तस्माद्युध्यस्व भारत॥१८॥य एनं वेत्ति हन्तारं यश्चैनं मन्यते हतं॥उभौ तौ न विजानीतो
नायं हन्ति न हन्यते॥२०॥न जायते म्रियते वा कदाचिन्नायं भूत्वा भविता वा न भूयः।अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो न हन्यते हन्यमाने
शरीरे॥२१॥वेदाविनाशिनं नित्यं य एनमजमव्ययं।कथं स पुरुषः पार्थ कं घातयति हन्ति कं॥२२॥वासांसि जीर्णानि यथा विहाय नवानि गृह्णा
ति नरोऽपराणि॥तथा शरीराणि विहाय जीर्णान्यन्यानि संयाति नवानि देही॥२३॥नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः।न चैनं क्लेद
यन्त्यापो न शोषयति मारुतः॥२४॥अच्छेद्योऽयमदाह्योऽयमक्लेद्योऽशोष्य एव च॥नित्यः सर्वगतः स्थाणुरचलोऽयं सनातनः॥२५॥
अव्यक्तोऽयमचिन्त्योऽयमविकार्योऽयमुच्यते॥तस्मादेवं विदित्वैनं नानुशोचितुमर्हसि॥२६॥अथ चैनं नित्यजातं नित्यं वा मन्यसे मृतं
तथापि त्वं महाबाहो नैनं शोचितुमर्हसि॥२७॥जातस्य हि ध्रुवो मृत्युर्ध्रुवं जन्म मृतस्य च।तस्मादपरिहार्येऽर्थे न त्वं शोचितुमर्हसि॥२८॥
अव्यक्तादीनि भूतानि व्यक्तमध्यानि भारत।अव्यक्तनिधनान्येव तत्र का परिदेवना॥आश्चर्यवत्पश्यति कश्चिदेनमाश्चर्यवद्वदति तथैव चान्यः॥२९॥

बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुष्कृते।

सप॰ दूरेण ह्यवरं कर्म बुद्धियोगाद्धनंजय॥ बुद्धौ शरणमन्विच्छ कृपणाः फलहेतवः॥४९॥

तस्माद्योगाय युज्यस्व योगः कर्मसु कौशलम्॥५०॥ कर्मजं बुद्धियुक्ता हि फलं त्यक्त्वा मनीषिणः॥ जन्मबन्धविनिर्मुक्ताः पदं गच्छ-

न्त्यनामयम्॥५१॥ यदा ते मोहकलिलं बुद्धिर्व्यतितरिष्यति॥ तदा गन्तासि निर्वेदं श्रोतव्यस्य श्रुतस्य च॥५२॥ श्रुतिविप्रतिपन्ना

ते यदा स्थास्यति निश्चला॥ समाधावचला बुद्धिस्तदा योगमवाप्स्यसि॥५३॥ अर्जुन उवाच॥ स्थितप्रज्ञस्य का भाषा समाधिस्थस्य

केशव॥ स्थिरधीः किं प्रभाषेत किमासीत व्रजेत किम्॥५४॥ श्रीकृष्ण उवाच॥ प्रजहाति यदा कामान्सर्वान्पार्थ मनोगतान्॥ आत्म

न्येवात्मना तुष्टः स्थिरप्रज्ञस्तदोच्यते॥५५॥ दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहः॥ वीतरागभयक्रोधः स्थिरधीर्मुनिरुच्यते॥ यः सर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्य शुभाशुभम्॥ नाभिनन्दति न द्वेष्टि स्थिरप्रज्ञस्तदोच्यते॥ यदा संहरते चायं कूर्मोऽङ्गानीव सर्वशः॥ इन्द्रि

याणीन्द्रियार्थेभ्यः स्थिरप्रज्ञस्तदोच्यते॥५८॥ विषया विनिवर्तन्ते निराहारस्य देहिनः॥ रसवर्जं रसोऽप्यस्य परं दृष्ट्वा निवर्तते॥ यततो ह्यपि

तस्यापि हि कौन्तेय पुरुषस्य विपश्चितः॥ इन्द्रियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसभं मनः॥ तानि संयम्य मनसा युक्त आसीत मत्परः॥ वशे हि यस्ये

न्द्रियाणि स्थिरप्रज्ञः स उच्यते॥६१॥ ध्यायतो विषयान्पुंसः संगस्तेषूपजायते॥ संगात्संजायते कामः कामात्क्रोधोऽभिजायते॥ क्रोधा-

द्भवति संमोहः संमोहात्स्मृतिविभ्रमः॥ स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति॥६३॥ रागद्वेषवियुक्तैस्तु विषयानिन्द्रियैश्चरन्॥

आत्मवश्यैर्विधेयात्मा प्रसादमधिगच्छति॥६४॥ प्रसादे सर्वदुःखानां हानिरस्योपजायते॥ प्रसन्नचेतसो ह्याशु बुद्धिः पर्यवतिष्ठते॥

नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न चायुक्तस्य भावना॥ न चाभावयतः शान्तिरशान्तस्य कुतः सुखम्॥६६॥ इन्द्रियाणां हि चरतां यन्मनोऽनुविधीयते॥ तदस्य

हरति प्रज्ञां वायुर्नावमिवाम्भसि॥६७॥ तस्माद्यस्य महाबाहो निगृहीतानि सर्वशः॥ इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता॥६८॥ या निशा

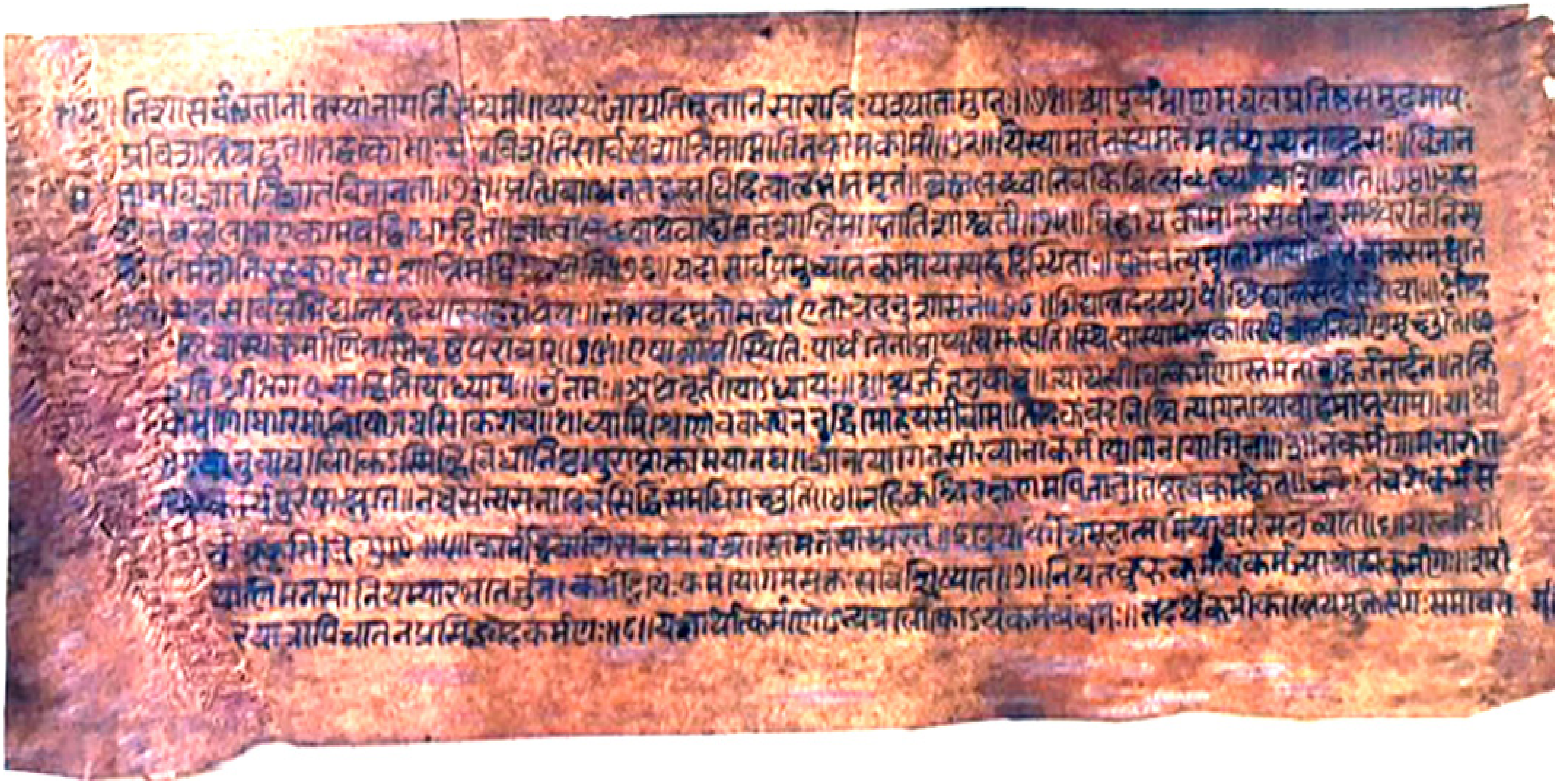

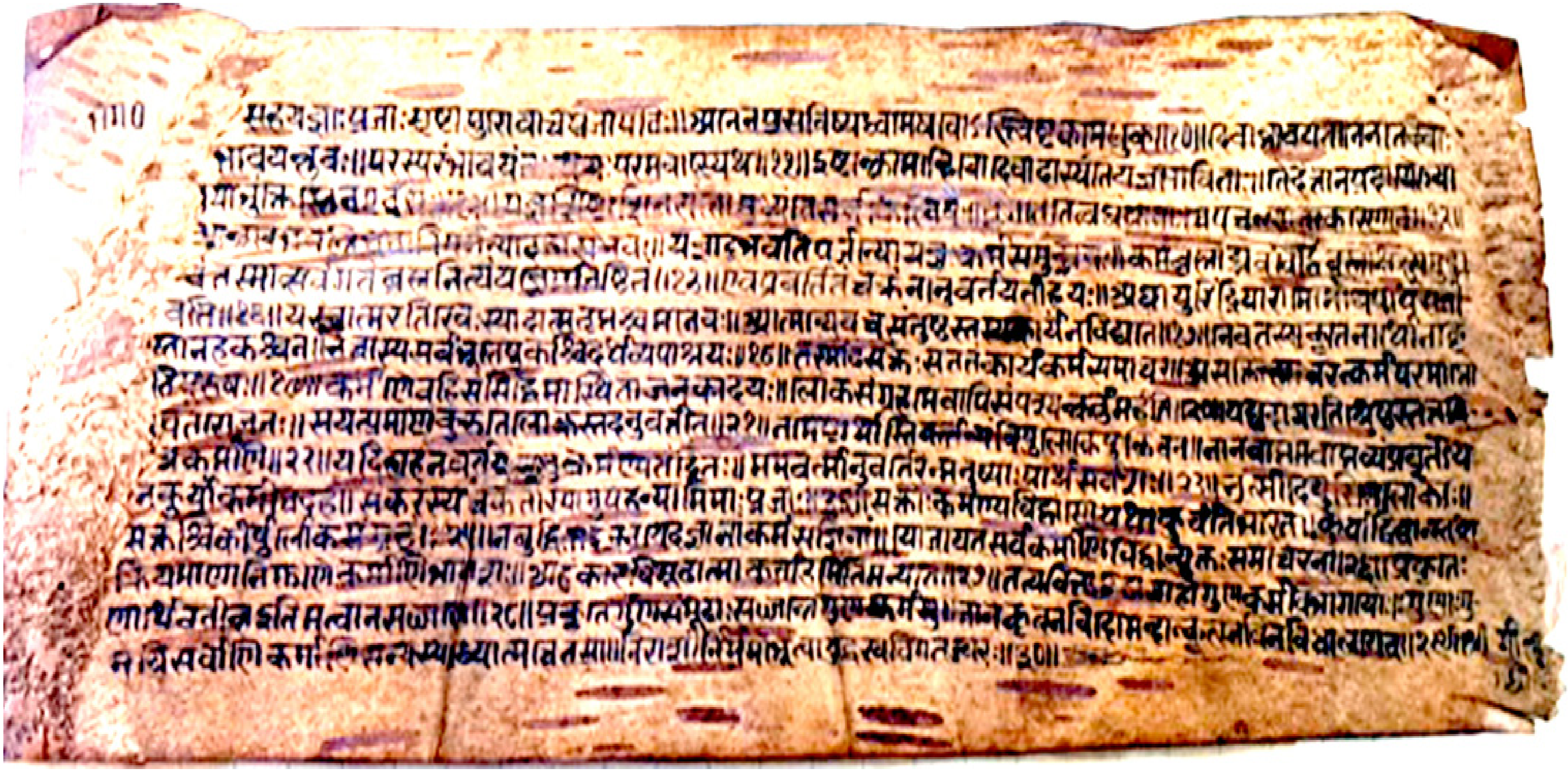

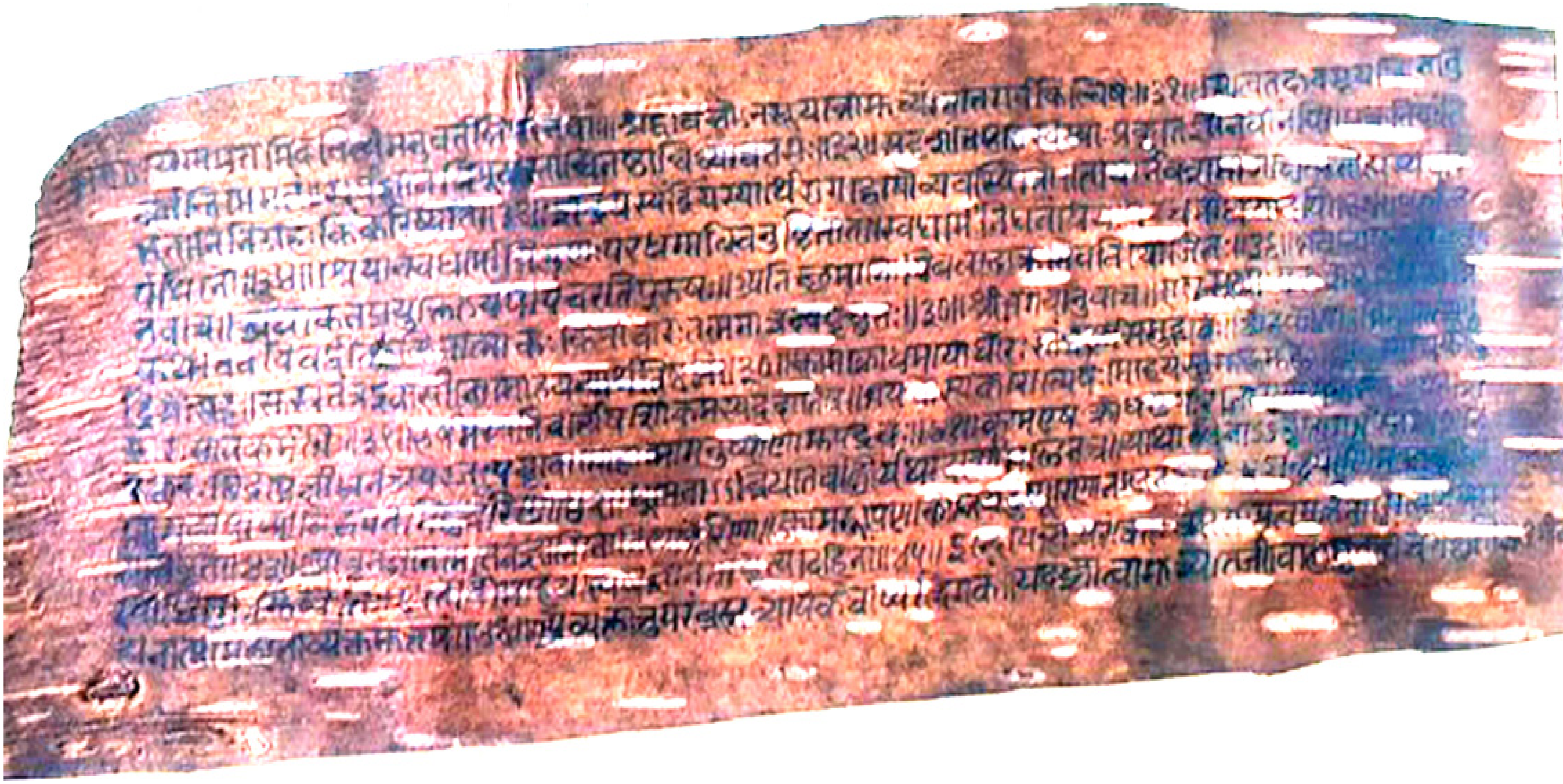

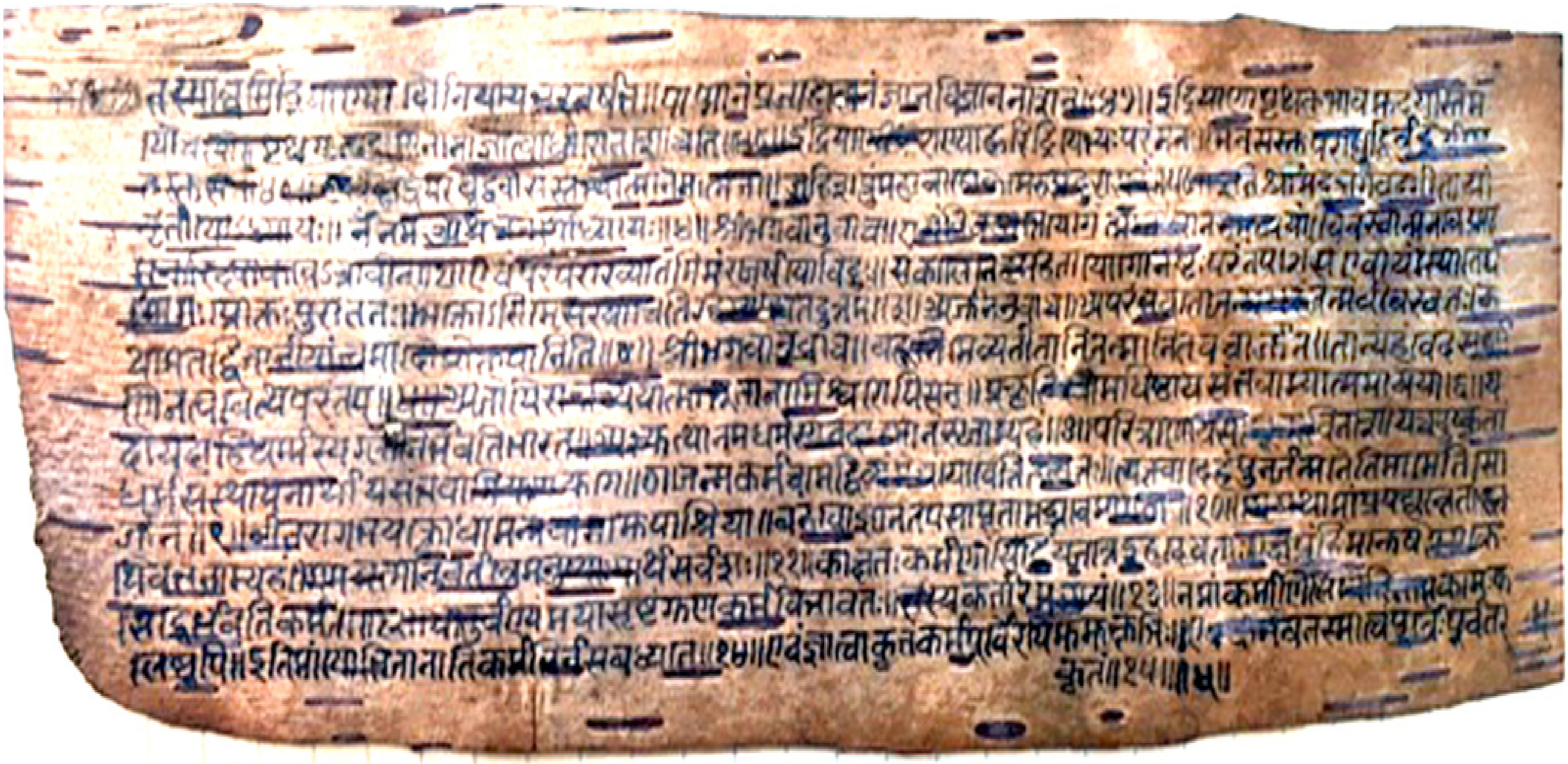

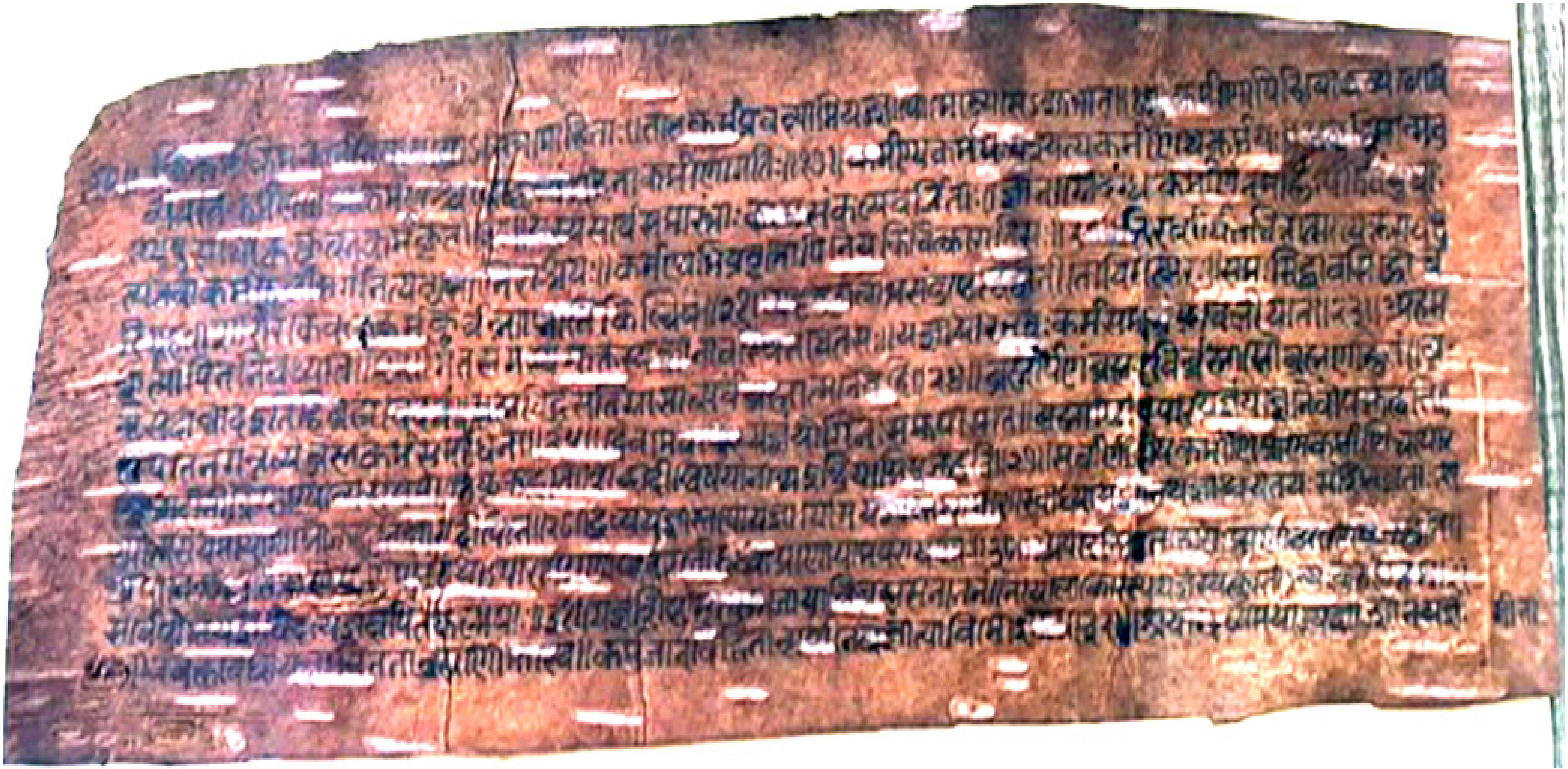

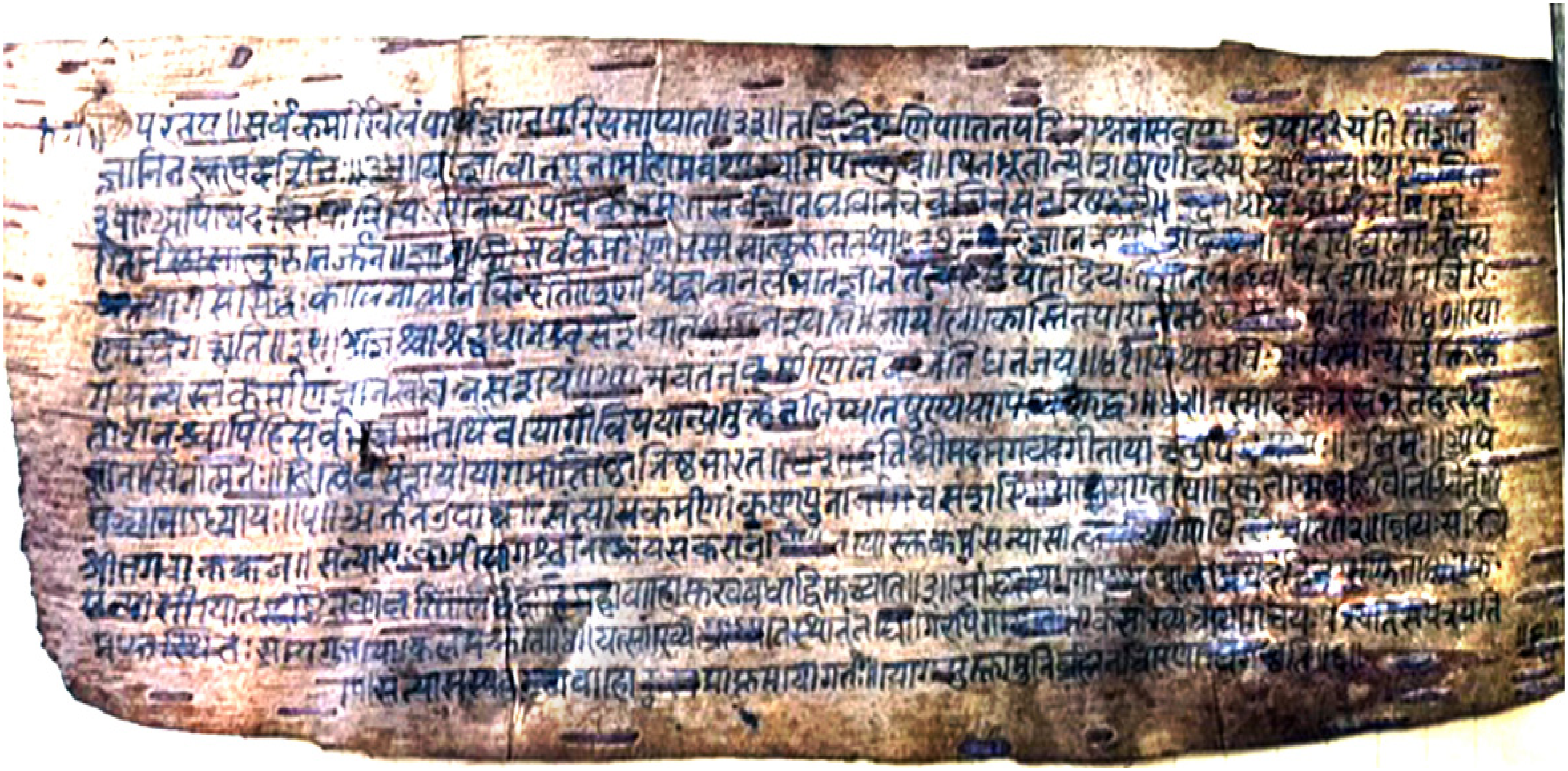

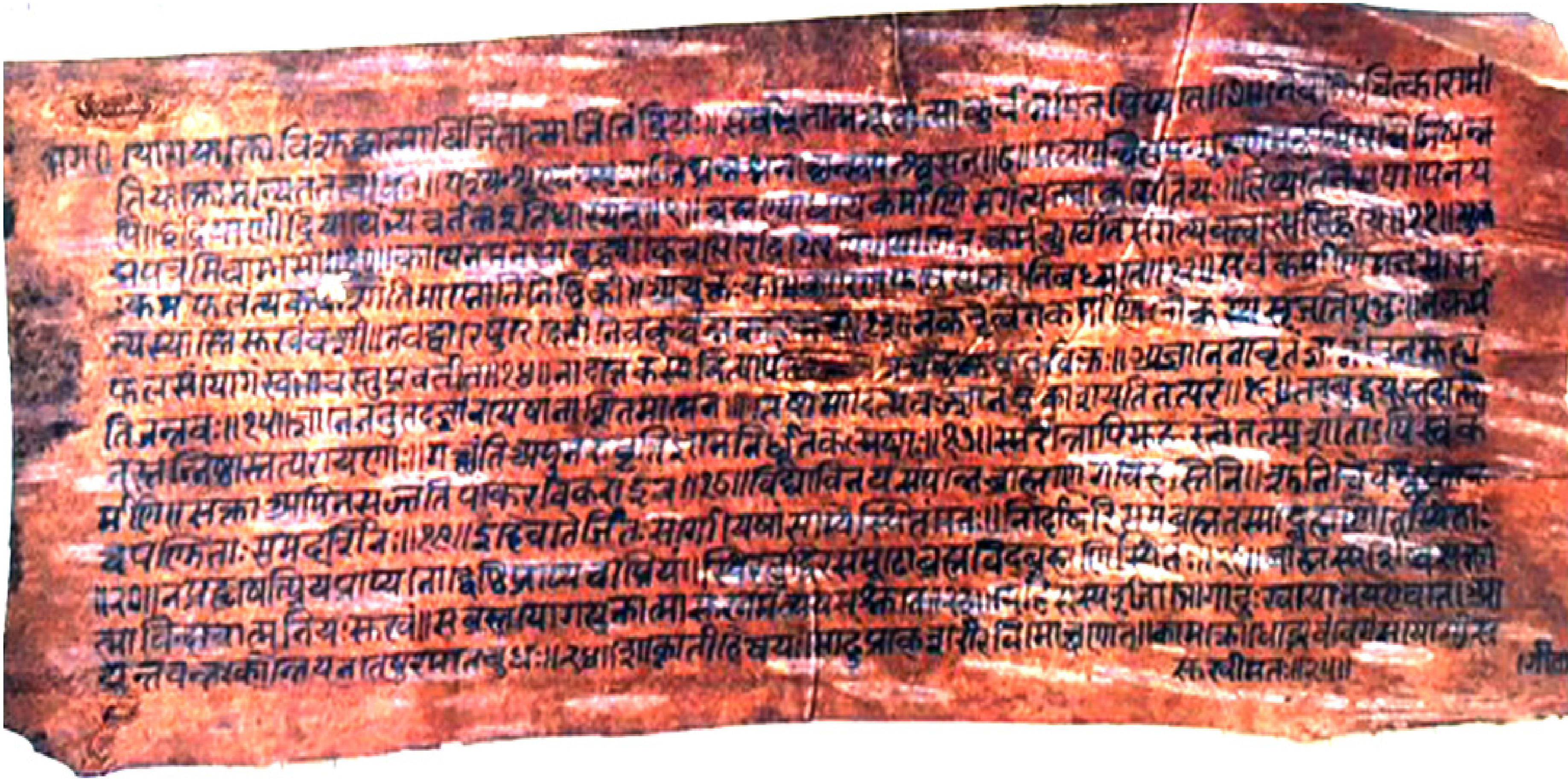

नो॥ [illegible] त्यस्त्रा ता नाबकान्तेमन [illegible] नि स्व प्र [illegible] न मृ ता लि न या कीन॥ [illegible] व इ [illegible] व रस्मा क
म्पर्क॥ करू स्वदा [illegible] व्या मा न व निह्रु खला॥१७॥ य सुदि वियतं चित्र म [illegible] ॥ निसृ [illegible] काम प्य
क्रकड्नक ग्रान तन्त्वा [illegible] सु यथा दीपो निवातस्थो [illegible] स्मृता॥ योगिनो [illegible] आत्मयोग [illegible] ॥१९॥
यत्रापरमते चित्तं निरुद्धं योगसेवया॥ यत्र चैव [illegible] तुष्यति [illegible] त्य [illegible] कं यत्तद् बुद्धिग्रा
मतीन्द्रियं॥ वेत्ति यत्र न [illegible] य स्थित [illegible] ति तत्त्वतः॥२१॥ यं [illegible] न्यान [illegible] यस्मिन् स्थितो न दुःखेन
गुरुणापि विचाल्यते॥२२॥ तं विद्याद् दुःख संयोग [illegible] निश्चयेन [illegible] निर्विण्णचेतसा॥ सं
कल्प प्रभवान्कामा [illegible] न्त्यक्त्वा सर्वानशेषतः॥ मनसैवेन्द्रिय ग्रामं [illegible] ज्ञानः ज्ञानरूपराम [illegible] धृतिगृ
हीतया॥ आत्मसंस्थं मनः [illegible] त्वा न किंचिदपि चिन्तयेत्॥२५॥ यतो [illegible] चंचलमस्थिरं॥ ततस्ततो नियम्यैतदात्मन्
येव वशं नयेत्॥२६॥ प्रशान्तमनसं ह्येनं योगिनं सुखमुत्तमं॥ उपैति शान्तरजसं [illegible] ॥२७॥ [illegible] महादेव
(प्र)णो नियतमानसः॥ सुखारव्यमुत्तरं संयागमत्यन्तमधिगच्छति॥ [illegible] स ब्रह्मा स शिवः [illegible] परमेश्वरः॥ स एव विष्णुः
स प्राणः स कालोऽग्निः स चन्द्रमाः॥२९॥ स एव सर्वं यद्भूतं यच्च भव्यं सनातनं॥ ज्ञात्वा तं [illegible] त्यं तिनान्यः पन्था [illegible] मुक्तये॥३०॥
सर्वभूतस्थमात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि॥ संपश्यन् ब्रह्म परमं याति नान्येन हेतुना॥३१॥ [illegible] कातात्मा सर्वोनेन समदर्शिनः
आत्मानमरणिं कृत्वा प्रणवं चोत्तरारणिं॥ ज्ञाननिर्मथनाभ्यासात्सात्यान्तंर [illegible] ॥३२॥ यो मां पश्यति सर्वत्र सर्वं च मयि [illegible]
ति॥ तस्याहं न प्रणश्यामि स च मे न प्रणश्यति॥ (३३)॥ यस्कस वाशित्ततार [illegible] आत्मना

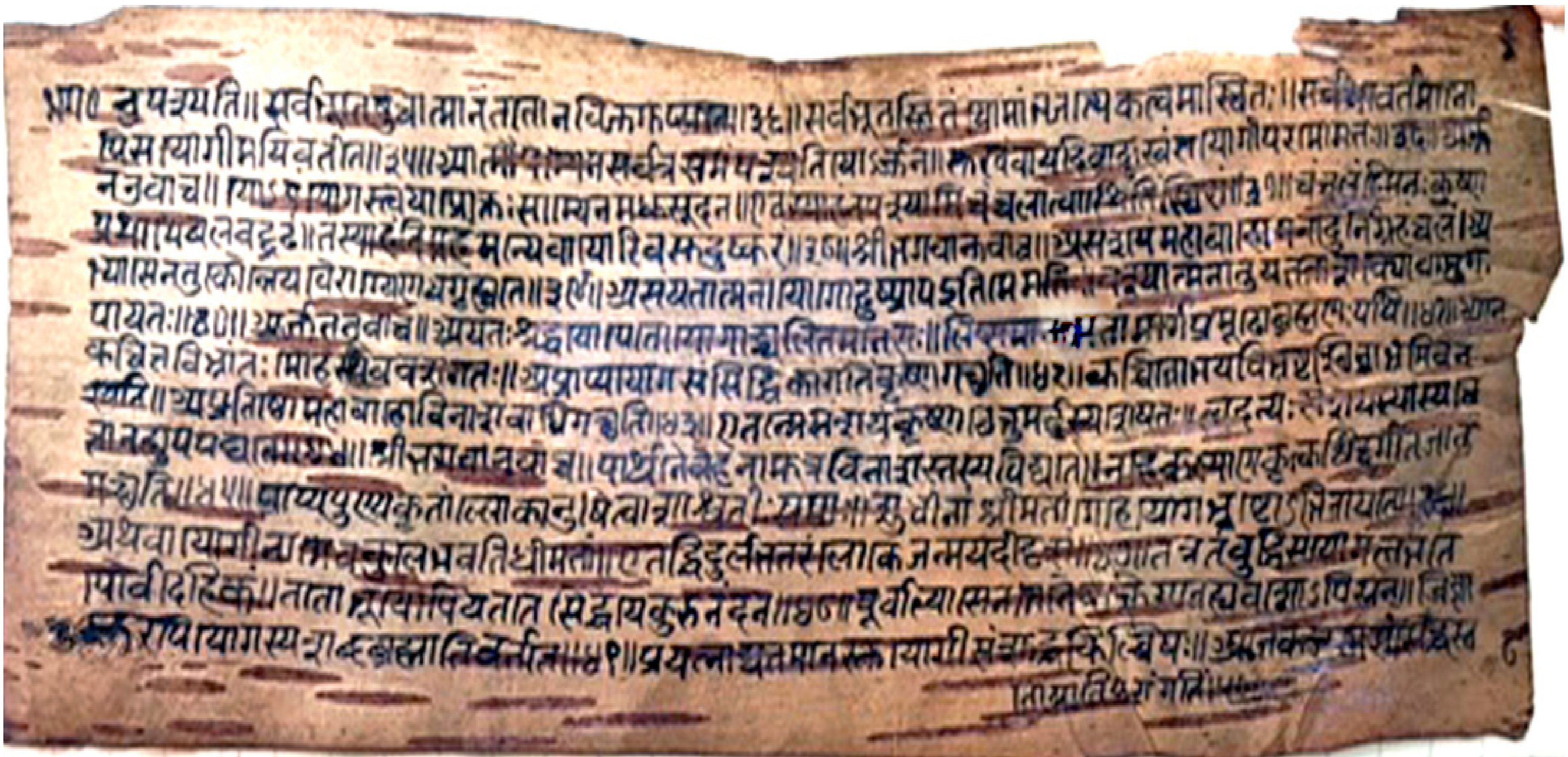

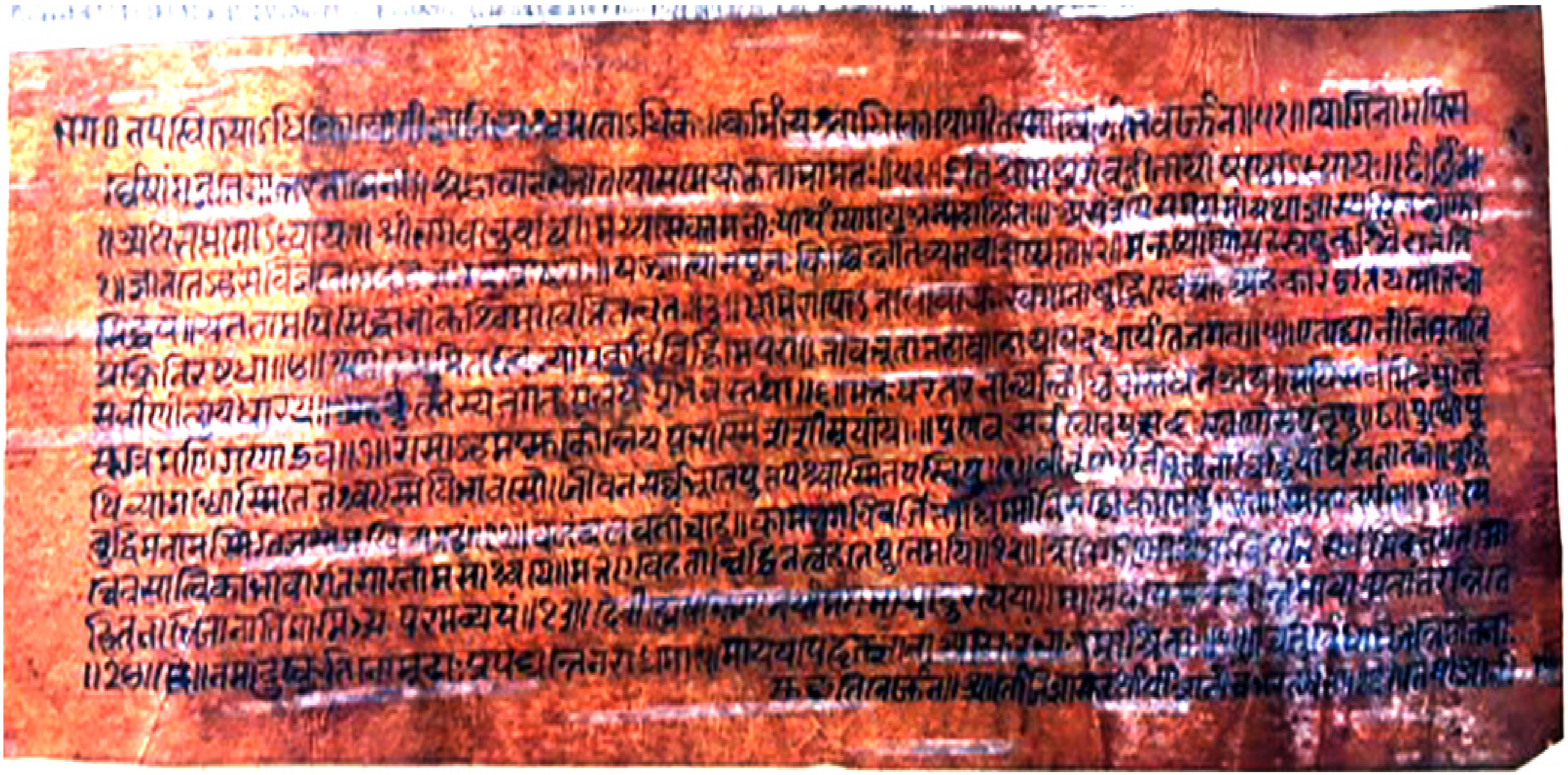
…ग ॥ तपस्वि त्यागवि… [illegible] ॥ कर्मीत्य… [illegible] ॥ यथा…
…यिं… [illegible] ॥ श्री… [illegible] …कर्तारमत… [illegible] …इति श्रीम… [illegible] …ध्यायः ॥
॥ अथ चतुर्दशोऽध्यायः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ [illegible]
…ज्ञानमुत्तमं… [illegible] …यज्ज्ञात्वा मुनयः… [illegible]
[illegible] …सर्गेऽपि नोपजायन्ते प्रलये न व्यथन्ति च ॥ [illegible]
[illegible]
[illegible]

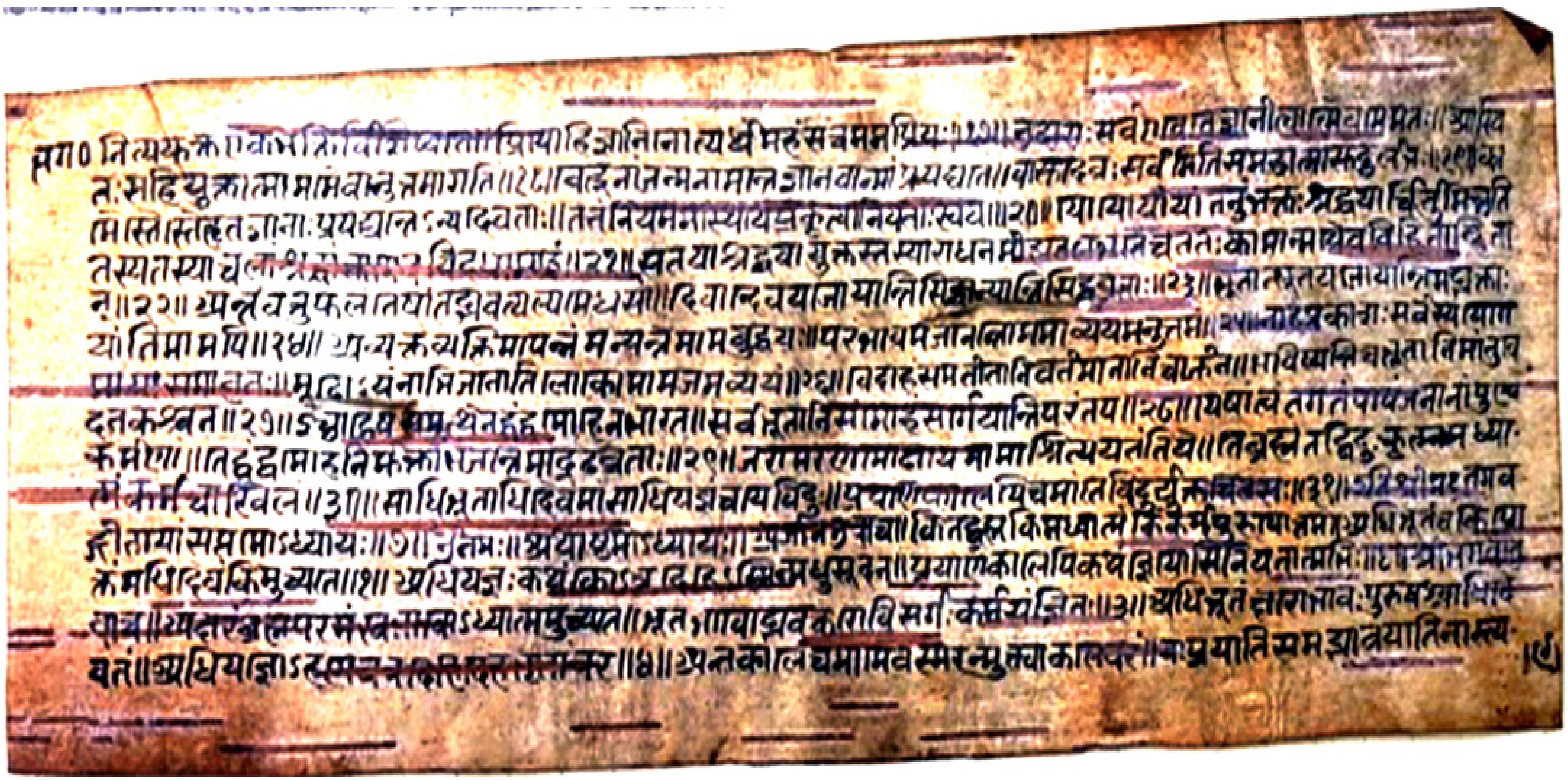
भ.गी० नित्ययुक्त एकभक्तिर्विशिष्यते॥ प्रियो हि ज्ञानिनोऽत्यर्थमहं स च मम प्रियः॥१७॥ उदाराः सर्व एवैते ज्ञानी त्वात्मैव मे मतं॥ आस्थि-
तः स हि युक्तात्मा मामेवानुत्तमां गतिं॥१८॥ बहूनां जन्मनामन्ते ज्ञानवान्मां प्रपद्यते॥ वासुदेवः सर्वमिति स महात्मा सुदुर्लभः॥१९॥ का-
मैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाः प्रपद्यन्तेऽन्यदेवताः॥ तं तं नियममास्थाय प्रकृत्या नियताः स्वया॥२०॥ यो यो यां यां तनुं भक्तः श्रद्धयार्चितुमिच्छति॥
तस्य तस्याचलां श्रद्धां तामेव विदधाम्यहं॥२१॥ स तया श्रद्धया युक्तस्तस्याराधनमीहते॥ लभते च ततः कामान्मयैव विहितान्हि ता-
न्॥२२॥ अन्तवत्तु फलं तेषां तद्भवत्यल्पमेधसां॥ देवान्देवयजो यान्ति सिद्धिं [illegible]॥२३॥ भूतानि [illegible]
यान्ति मामपि॥२४॥ अव्यक्तं व्यक्तिमापन्नं मन्यन्ते मामबुद्धयः॥ परं भावमजानन्तो ममाव्ययमनुत्तमं॥२५॥ नाहं प्रकाशः सर्वस्य योग-
माया समावृतः॥ मूढोऽयं नाभिजानाति लोको मामजमव्ययं॥२६॥ वेदाहं समतीतानि वर्तमानानि चार्जुन॥ भविष्याणि च भूतानि मां तु वे-
द न कश्चन॥२७॥ इच्छाद्वेषसमुत्थेन द्वन्द्वमोहेन भारत॥ सर्वभूतानि संमोहं सर्गे यान्ति परंतप॥२८॥ येषां त्वन्तगतं पापं जनानां पुण्य-
कर्मणां॥ ते द्वन्द्वमोहनिर्मुक्ता भजन्ते मां दृढव्रताः॥२९॥ जरामरणमोक्षाय मामाश्रित्य यतन्ति ये॥ ते ब्रह्म तद्विदुः कृत्स्नमध्या-
त्मं कर्म चाखिलं॥३०॥ साधिभूताधिदैवं मां साधियज्ञं च ये विदुः॥ प्रयाणकालेऽपि च मां ते विदुर्युक्तचेतसः॥३१॥ इति श्रीभगव-
द्गीतायां सप्तमोऽध्यायः॥७॥ [illegible]॥ अथाष्टमोऽध्यायः॥ अर्जुन उवाच॥ किं तद्ब्रह्म किमध्यात्मं किं कर्म पुरुषोत्तम॥ अधिभूतं च किं प्रो-
क्तमधिदैवं किमुच्यते॥१॥ अधियज्ञः कथं कोऽत्र देहेऽस्मिन्मधुसूदन॥ प्रयाणकाले च कथं ज्ञेयोऽसि नियतात्मभिः॥२॥ श्रीभगवानु-
वाच॥ अक्षरं ब्रह्म परमं स्वभावोऽध्यात्ममुच्यते॥ भूतभावोद्भवकरो विसर्गः कर्मसंज्ञितः॥३॥ अधिभूतं क्षरो भावः पुरुषश्चाधिदै-
वतं॥ अधियज्ञोऽहमेवात्र देहे देहभृतां वर॥४॥ अन्तकाले च मामेव स्मरन्मुक्त्वा कलेवरं॥ यः प्रयाति स मद्भावं याति नास्त्य- ।८

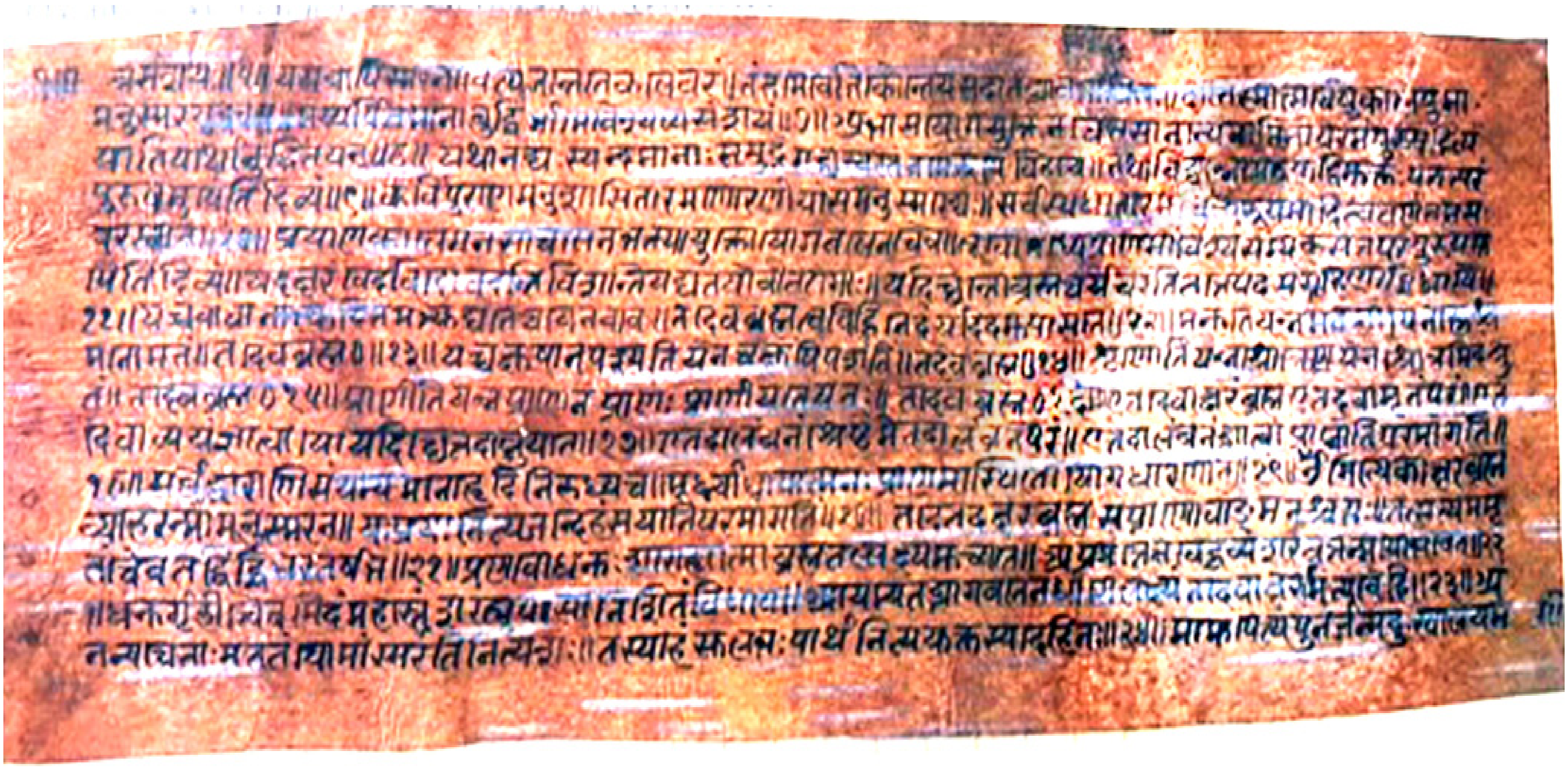

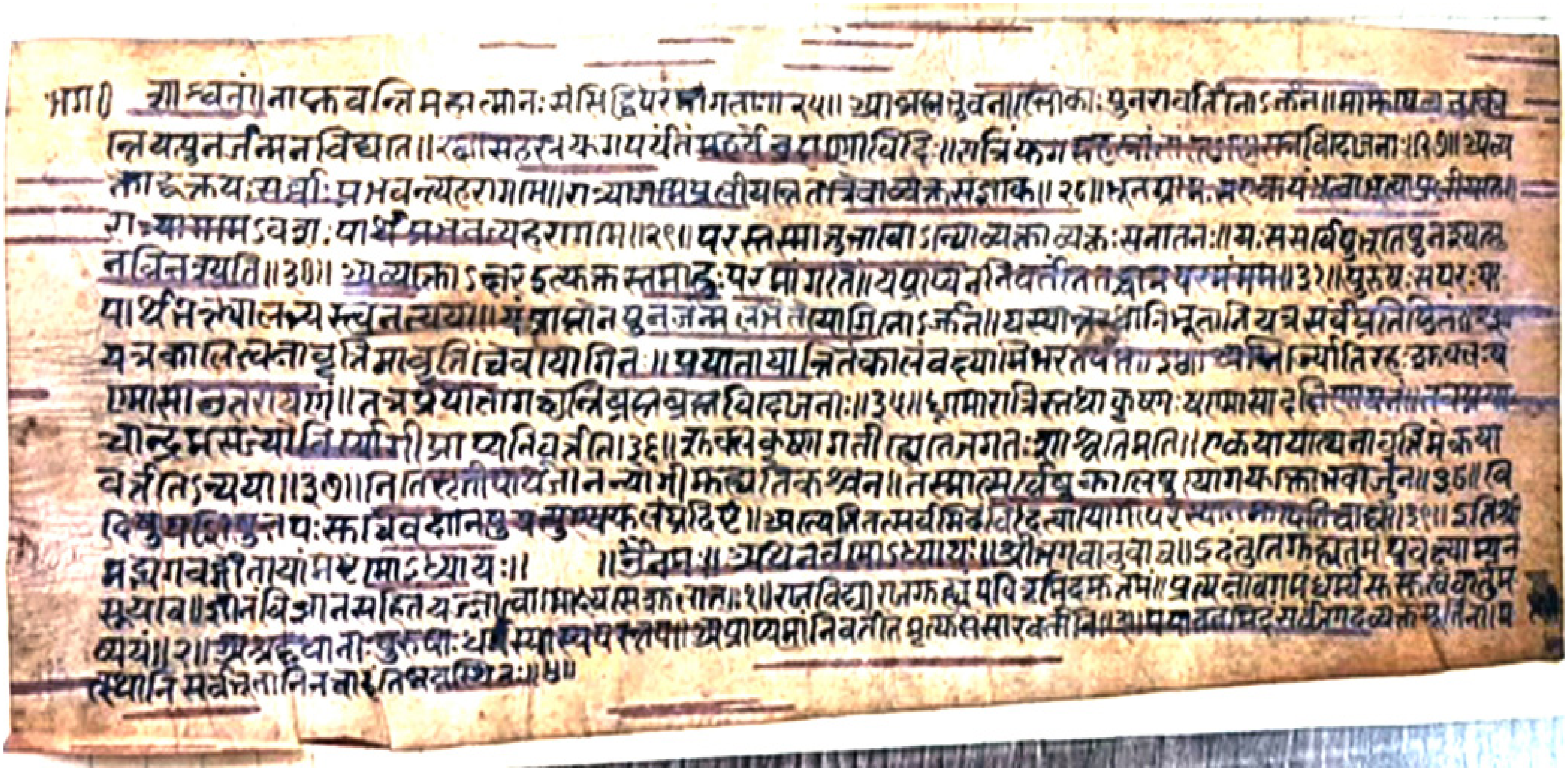
भग॰ ८ [illegible]नं ॥ नाप्नुवन्ति महात्मानः संसिद्धिं परमां गताः ॥ २५ ॥ आब्रह्मभुवनाल्लोकाः पुनरावर्तिनोऽर्जुन ॥ मामुपेत्य तु कौन्ते
य पुनर्जन्म न विद्यते ॥ २६ ॥ सहस्रयुगपर्यन्तमहर्यद्ब्रह्मणो विदुः ॥ रात्रिं युगसहस्रान्तां तेऽहोरात्रविदो जनाः ॥ २७ ॥ अव्य
क्ताद्व्यक्तयः सर्वाः प्रभवन्त्यहरागमे ॥ रात्र्यागमे प्रलीयन्ते तत्रैवाव्यक्तसंज्ञके ॥ २८ ॥ भूतग्रामः स एवायं भूत्वा भूत्वा प्रलीयते ॥
रात्र्यागमेऽवशः पार्थ प्रभवत्यहरागमे ॥ २९ ॥ परस्तस्मात्तु भावोऽन्योऽव्यक्तोऽव्यक्तात्सनातनः ॥ यः स सर्वेषु भूतेषु नश्यत्सु
न विनश्यति ॥ ३० ॥ अव्यक्तोऽक्षर इत्युक्तस्तमाहुः परमां गतिं ॥ यं प्राप्य न निवर्तन्ते तद्धाम परमं मम ॥ ३१ ॥ पुरुषः स परः
पार्थ भक्त्या लभ्यस्त्वनन्यया ॥ यं प्राप्य न पुनर्जन्म लभन्ते योगिनोऽर्जुन ॥ यस्यान्तःस्थानि भूतानि यत्र सर्वं प्रतिष्ठितं ॥ य
त्र काले त्वनावृत्तिमावृत्तिं चैव योगिनः ॥ प्रयाता यान्ति तं कालं वक्ष्यामि भरतर्षभ ॥ ३३ ॥ अग्निर्ज्योतिरहः शुक्लः ष
ण्मासा उत्तरायणं ॥ तत्र प्रयाता गच्छन्ति ब्रह्म ब्रह्मविदो जनाः ॥ ३५ ॥ धूमो रात्रिस्तथा कृष्णः षण्मासा दक्षिणायनं ॥ तत्र चा
न्द्रमसं ज्योतिर्योगी प्राप्य निवर्तते ॥ ३६ ॥ शुक्लकृष्णे गती ह्येते जगतः शाश्वते मते ॥ एकया यात्यनावृत्तिमेकया
वर्तते त्वन्यया ॥ ३७ ॥ नैते सृती पार्थ जानन्योगी मुह्यति कश्चन ॥ तस्मात्सर्वेषु कालेषु योगयुक्तो भवार्जुन ॥ ३८ ॥ वे
देषु यज्ञेषु तपःसु चैव दानेषु यत्पुण्यफलं प्रदिष्टं ॥ अत्येति तत्सर्वमिदं विदित्वा योगी परं स्थानमुपैति चाद्यं ॥ ३९ ॥ इति श्री
भगवद्गीतायां अष्टमोऽध्यायः ॥ ॥ [illegible] ॥ अथ नवमोऽध्यायः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इदं तु ते गुह्यतमं प्रवक्ष्याम्यन
सूयवे ॥ ज्ञानं विज्ञानसहितं यज्ज्ञात्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ॥ १ ॥ राजविद्या राजगुह्यं पवित्रमिदमुत्तमं ॥ प्रत्यक्षावगमं धर्म्यं सुसुखं कर्तुम
व्ययं ॥ २ ॥ अश्रद्दधानाः पुरुषा धर्मस्यास्य परन्तप ॥ अप्राप्य मां निवर्तन्ते मृत्युसंसारवर्त्मनि ॥ ३ ॥ मया ततमिदं सर्वं जगदव्यक्तमूर्तिना ॥ म
त्स्थानि सर्वभूतानि न चाहं तेष्ववस्थितः ॥ ४ ॥

भग॥ तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहं॥ येऽप्यन्यदेवताभक्ता यजन्ते श्रद्धयान्विता॥ तेऽपि मामेव कौन्तेय
जन्त्यविधिपूर्वकं॥२४॥ अहं हि सर्वयज्ञानां भोक्ता च प्रभुरेव च॥ न तु मामभिजानन्ति तत्त्वेनातश्च्यवन्ति ते॥२५॥ यान्ति दे
वव्रता देवान्पितॄन्यान्ति पितृव्रताः॥ भूतानि यान्ति भूतेज्या यान्ति मद्याजिनोऽपि मां॥२६॥ पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्र
यच्छति॥ तदहं भक्त्युपहृतमश्नामि प्रयतात्मनः॥२७॥ यत्करोषि यदश्नासि यज्जुहोषि ददासि यत्॥ यत्तपस्यसि कौ-
न्तेय तत्कुरुष्व मदर्पणं॥२८॥ [illegible] कालेऽव [illegible] ते कर्मबन्धनैः॥ संन्यासयोगयुक्तात्मा विमुक्तो मामुपैष्य
सि॥२९॥ अचिन्त्यमव्यक्तमनन्तरूपं [illegible] ब्रह्मायोनिं॥ तं [illegible] ध्यानविहीनमकं [illegible] चिदानन्दमरूपमद्भुतं
॥३०॥ उमासहायं परमेश्वरं प्रभुं त्रिलोचनं नीलकण्ठं प्रशान्तं॥ हृत्पुण्डरीके विरजं विशुद्धं संचिन्त्य [illegible] विशोकं॥३१॥
[illegible] समोऽहं सर्वभूतेषु न मे द्वेष्योऽस्ति न प्रियः॥ ये भजन्ति तु मां भक्त्या मयि ते तेषु चाप्यहं॥३२॥ [illegible] दुराचारो भज
ते मामनन्यभाक्॥ साधुरेव स मन्तव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः॥३३॥ क्षिप्रं भवति धर्मात्मा शश्वच्छान्तिं निगच्छति॥ कौन्तेय
प्रतिजानीहि न मे भक्तः प्रणश्यति॥३४॥ मां हि पार्थ व्यपाश्रित्य येऽपि स्युः पापयोनयः॥ स्त्रियो वैश्यास्तथा शूद्रास्तेऽपि यान्ति
परां गतिं॥३५॥ किं पुनर्ब्राह्मणाः पुण्या भक्ता राजर्षयस्तथा॥ [illegible] नित्यमसुखं लोकमिमं प्राप्य भजस्व मां॥३६॥ मन्मना
भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु॥ मामेवैष्यसि युक्त्वैवमात्मानं मत्परायणः॥३७॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतासु [illegible] नवमोऽ
ध्यायः॥९॥ ॥ॐ नमः॥ अथ दशमोऽध्यायः॥ श्रीभगवानुवाच॥ भूय एव महाबाहो शृणु मे परमं वचः॥ यत्तेऽहं प्रीयमाणाय ११
वक्ष्यामि हितकाम्यया॥१॥ न मे विदुः सुरगणाः प्रभवं न महर्षयः॥ अहमादिर्हि देवानां महर्षीणां च सर्वशः॥२॥ यो मामजमनादिं च

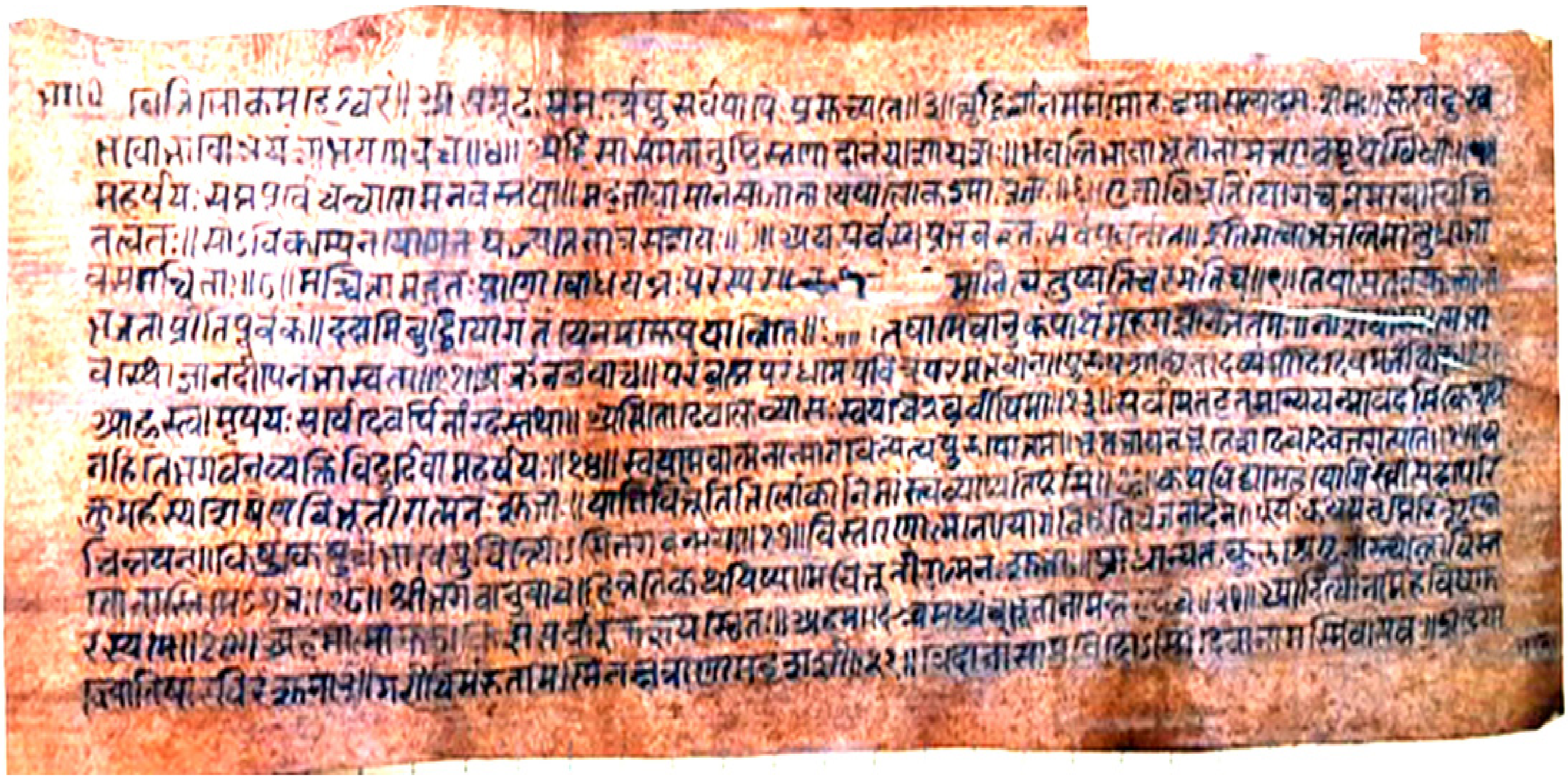

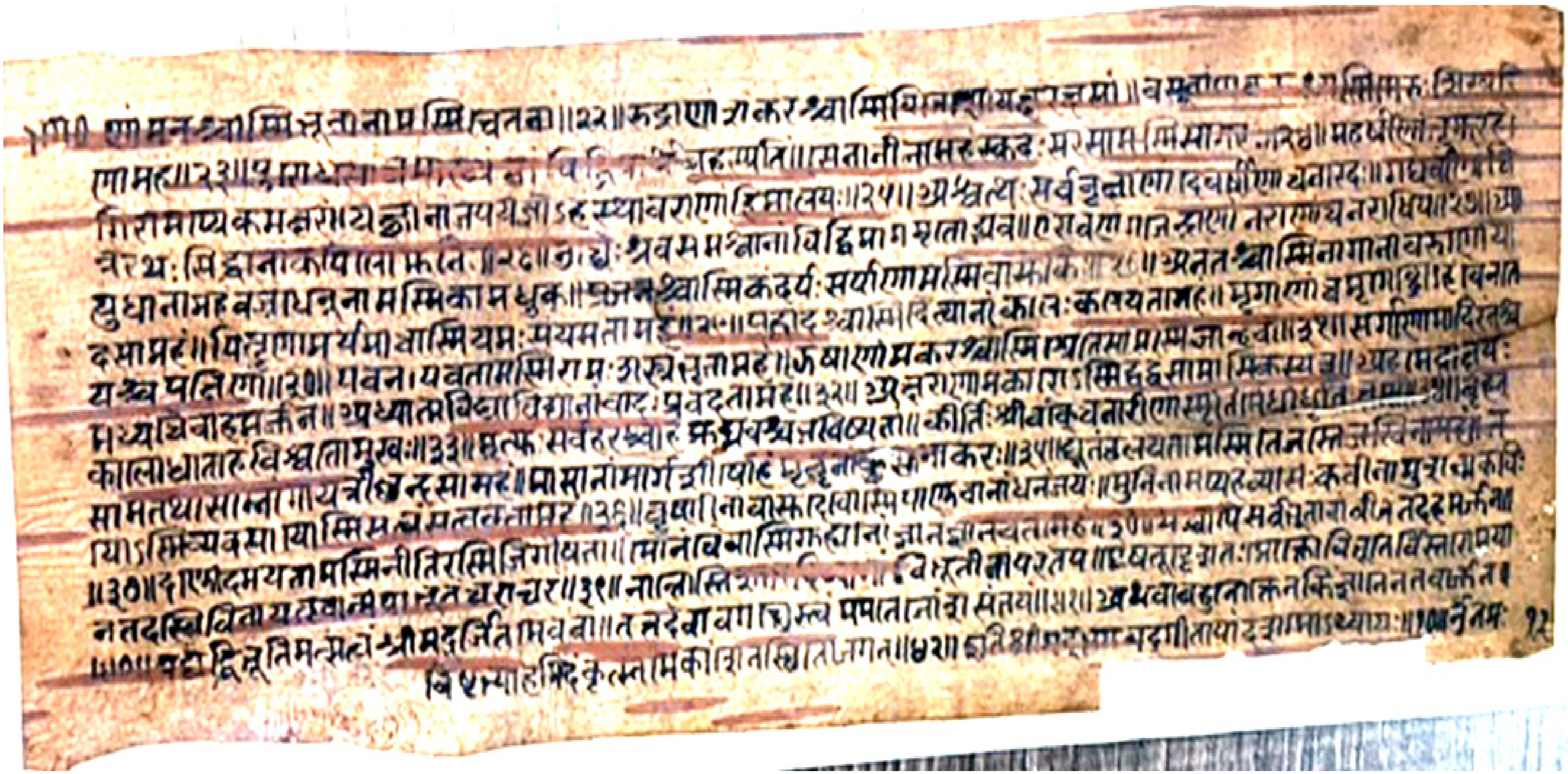

[illegible] थैमिकादात्रा ऽध्याय [illegible] उवाच ॥ सूत ॥ श्रीकृष्ण[illegible] वचन राजन्[illegible] तदा ॥ [illegible] महायपरम[illegible]
स [illegible] ॥१॥ [illegible] मस्त न [illegible] म म ॥२ [illegible] विस्तर [illegible] मया [illegible] क म [illegible]
माहात्म्य म [illegible] ॥३ [illegible] दाया [illegible] परम [illegible] मित रूपाम [illegible] मन्यास
[illegible] दित [illegible] मया [illegible] ॥४॥ योगीश्वर [illegible] श्री [illegible] रूपाणि
[illegible] विध ॥ [illegible] दिव्यानि नाना [illegible] ॥५॥ पश्यादित्यान्वसून्रुद्रानश्विनौ मरुत [illegible]
[illegible] पश्य [illegible] ॥६॥ इहैकस्थं जगत्कृत्स्नं पश्याद्य सचराचरं ॥ मम देहे [illegible] यच्चान्यद्द्रष्टुमि
[illegible] ॥७॥ न तु मां [illegible] स्व चक्षुषा ॥ दिव्यं ददामि ते चक्षुः [illegible] सुन्वा
[illegible] ॥८॥ [illegible] मस्य [illegible] तत्र [illegible] दर्शयामास
[illegible] ॥९॥ [illegible] नेत्र [illegible] दिव्याभरण [illegible] ॥१०॥ दिव्यमाल्याम्बरधरं दिव्य [illegible] कन्द
[illegible] ॥११॥ दिवि सूर्य [illegible] भाः सदृशी सा स्याद्भासस्तस्य महात्मनः ॥१२॥ तत्रैकस्थं जगत्कृत्स्नं
[illegible] मनकधा ॥ अपश्यद्देवदेवस्य शरीरे पाण्डवस्तदा ॥१३॥ ततः स विस्मयाविष्टो हृष्टरोमा धनंजयः ॥ प्रणम्य
[illegible] कृताञ्जलिरभाषत ॥१४॥ अर्जुन उवाच ॥ पश्यामि देवांस्तव देव देहे सर्वांस्तथा [illegible] स
[illegible] ॥ [illegible] मिव्या सर्वान्[illegible] ॥ नान्तं न मध्यं न पु
[illegible] सर्वतोऽनन्तरूपं ॥ [illegible] दिव्यानाद्य ॥१५॥ अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्रं पश्यामि त्वा [illegible]
[illegible] पश्यामि विश्वेश्वर विश्वरूप ॥१६॥ किरीटिनं गदिनं चक्रिणं च तेजोराशिं सर्वतो दीप्तिमन्तं ॥ पश्यामि त्वां दुर्नि
रीक्ष्यं [illegible] दीप्तानलार्कद्युतिमप्रमेयं ॥१७॥ त्वमक्षरं परमं वेदितव्यं त्वमस्य विश्वस्य परं निधानं ॥

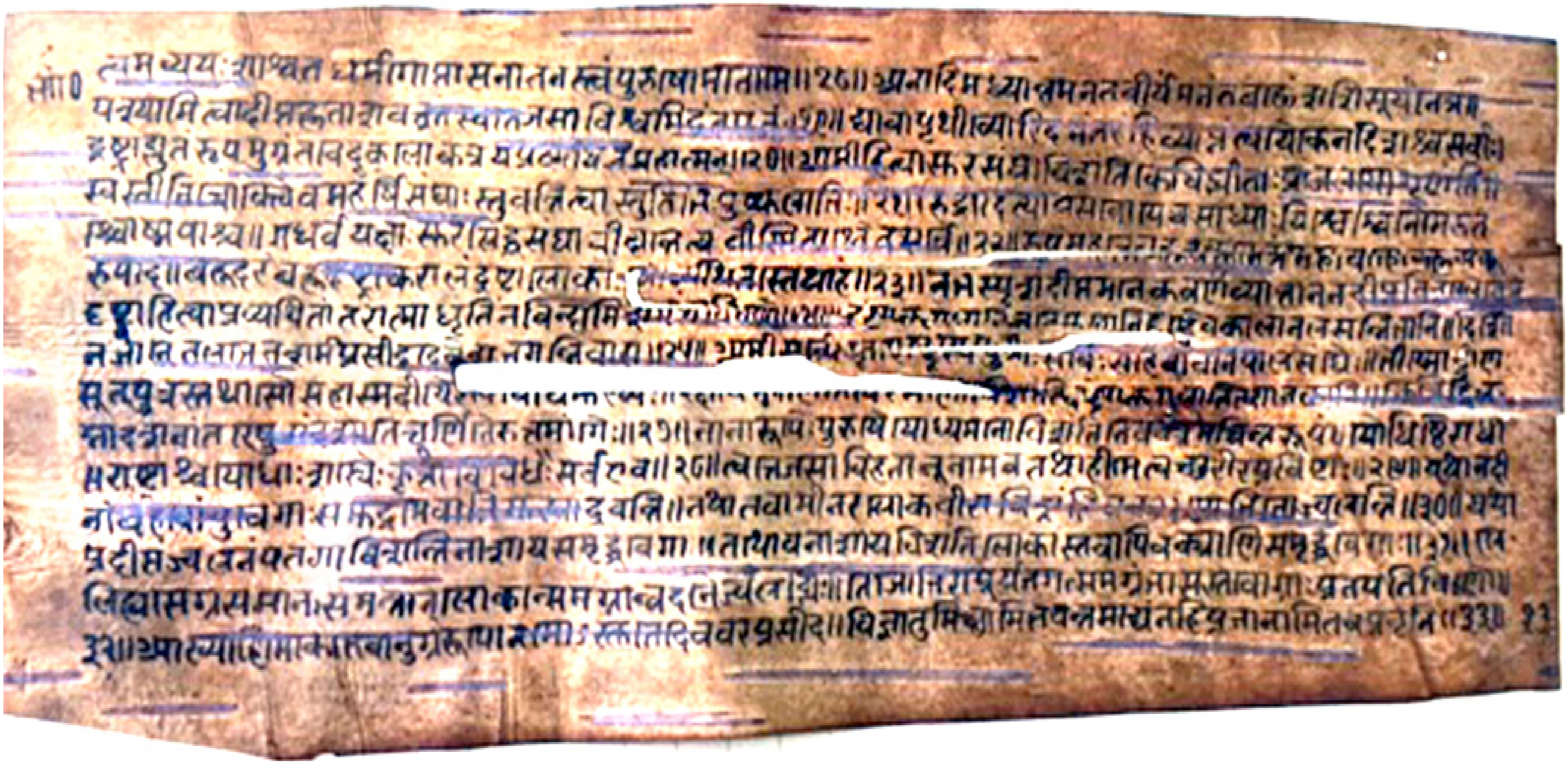

गी॰ ० त्वमव्ययः शाश्वतधर्मगोप्ता सनातनस्त्वं पुरुषो मतो मम ॥१८॥ अनादिमध्यान्तमनन्तवीर्यमनन्तबाहुं शशिसूर्यनेत्रं
पश्यामि त्वां दीप्तहुताशवक्त्रं स्वतेजसा विश्वमिदं तपन्तं ॥१९॥ द्यावापृथिव्योरिदमन्तरं हि व्याप्तं त्वयैकेन दिशश्च सर्वाः
दृष्ट्वाद्भुतं रूपमुग्रं तवेदं लोकत्रयं प्रव्यथितं महात्मन् ॥२०॥ अमी हि त्वां सुरसंघा विशन्ति केचिद्भीताः प्राञ्जलयो गृणन्ति
स्वस्तीत्युक्त्वा महर्षिसिद्धसंघाः स्तुवन्ति त्वां स्तुतिभिः पुष्कलाभिः ॥२१॥ रुद्रादित्या वसवो ये च साध्या विश्वेऽश्विनौ मरुत
श्चोष्मपाश्च ॥ गन्धर्वयक्षासुरसिद्धसंघा वीक्षन्ते त्वां विस्मिताश्चैव सर्वे ॥२२॥ [illegible]
रूपं [illegible] बहूदरं बहुदंष्ट्राकरालं दृष्ट्वा लोकाः [illegible]स्तथाहं ॥२३॥ नभःस्पृशं दीप्तमनेकवर्णं व्यात्ताननं दीप्त[illegible]
दृष्ट्वा हि त्वां प्रव्यथितान्तरात्मा धृतिं न विन्दामि [illegible] कालानलसन्निभानि ॥ दिशो
न जाने न लभे च शर्म प्रसीद दे[illegible] जगन्निवास ॥२५॥ अमी च [illegible] सहैवावनिपालसंघैः ॥ भीष्मो द्रोण
सूतपुत्रस्तथासौ सहास्मदीयै[illegible] ॥२६॥ [illegible] दंष्ट्राकरालानि [illegible]
[illegible] संदृश्यन्ते चूर्णितैरुत्तमाङ्गैः ॥२७॥ नानारूपं पुरुषं [illegible]
[illegible] सर्व एव ॥२८॥ त्वत्तेजसा विहता नूनमेव [illegible] ॥२९॥ यथा नदी
नां [illegible] समुद्रमेवाभिमुखा द्रवन्ति ॥ तथा तवामी नरलोकवीरा विशन्ति [illegible] ॥३०॥ यथा
प्रदीप्तं ज्वलनं पतंगा विशन्ति नाशाय समृद्धवेगाः ॥ तथैव नाशाय विशन्ति लोकास्तवापि वक्त्राणि समृद्धवेगाः ॥३१॥ ले
लिह्यसे ग्रसमानः समन्ताल्लोकान्समग्रान्वदनैर्ज्वलद्भिः ॥ तेजोभिरापूर्य जगत्समग्रं भासस्तवोग्राः प्रतपन्ति विष्णो ॥ १३
३२॥ आख्याहि मे को भवानुग्ररूपो नमोऽस्तु ते देववर प्रसीद ॥ विज्ञातुमिच्छामि भवन्तमाद्यं न हि प्रजानामि तव प्रवृत्तिं ॥३३॥

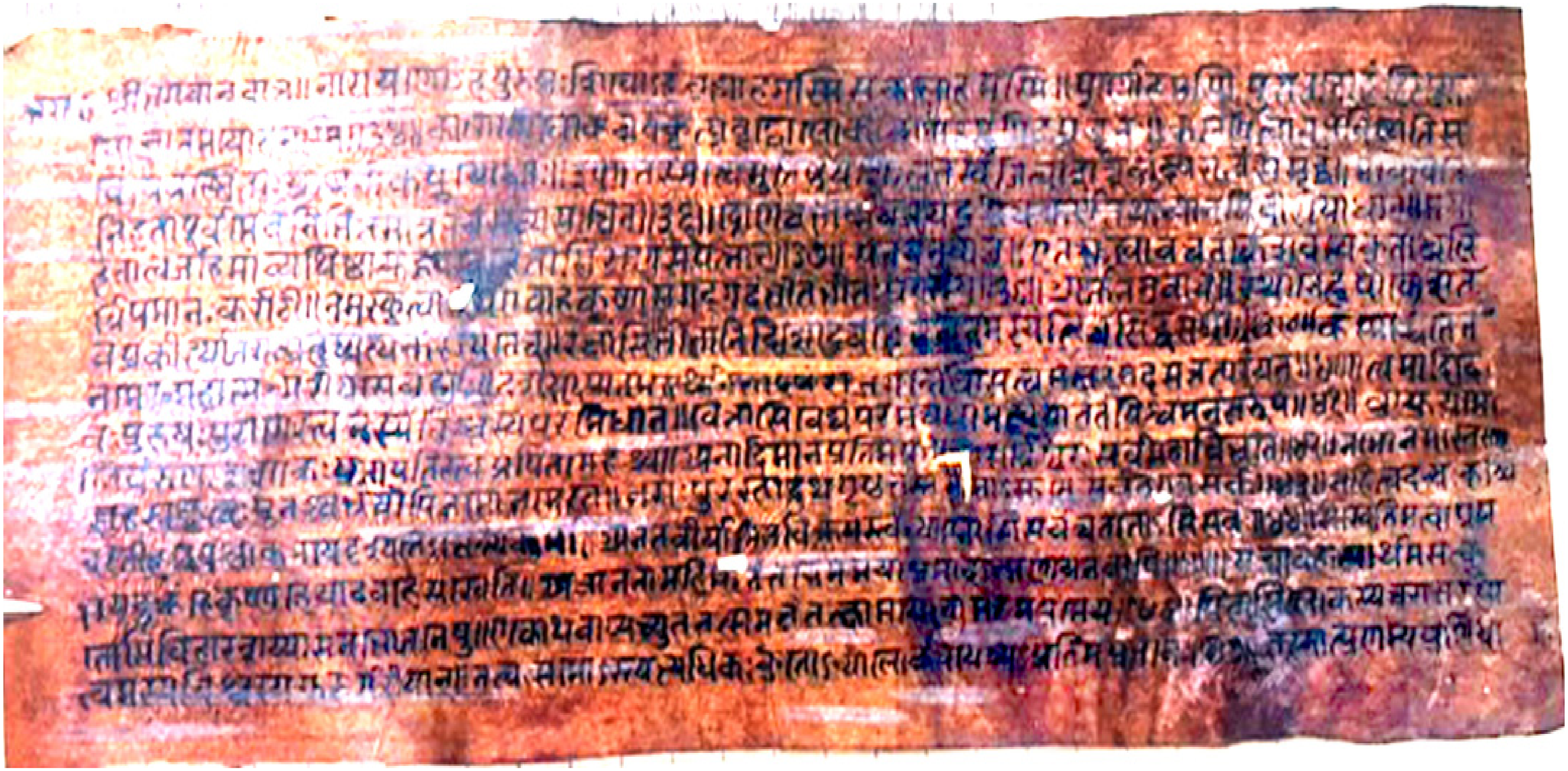

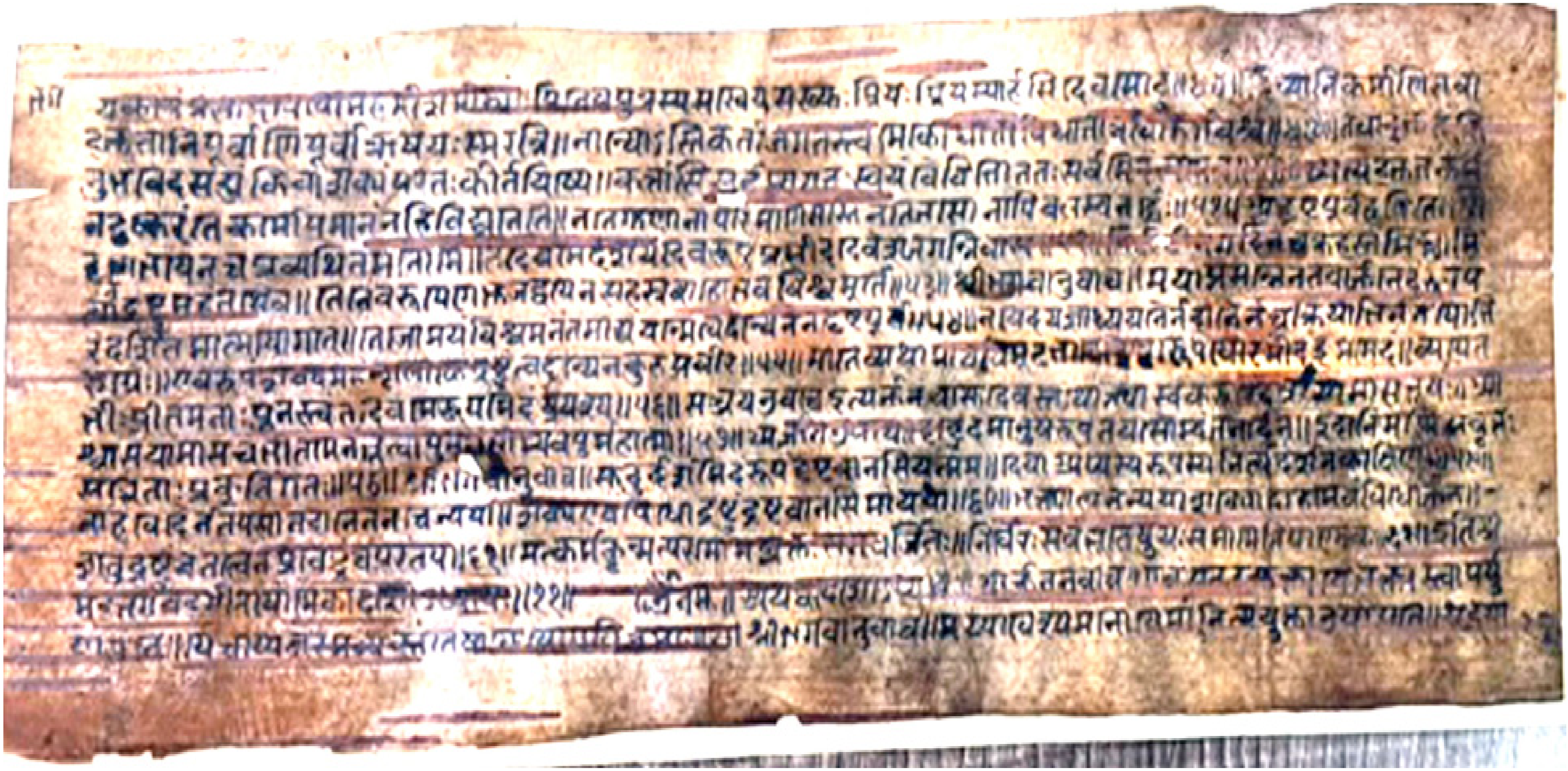

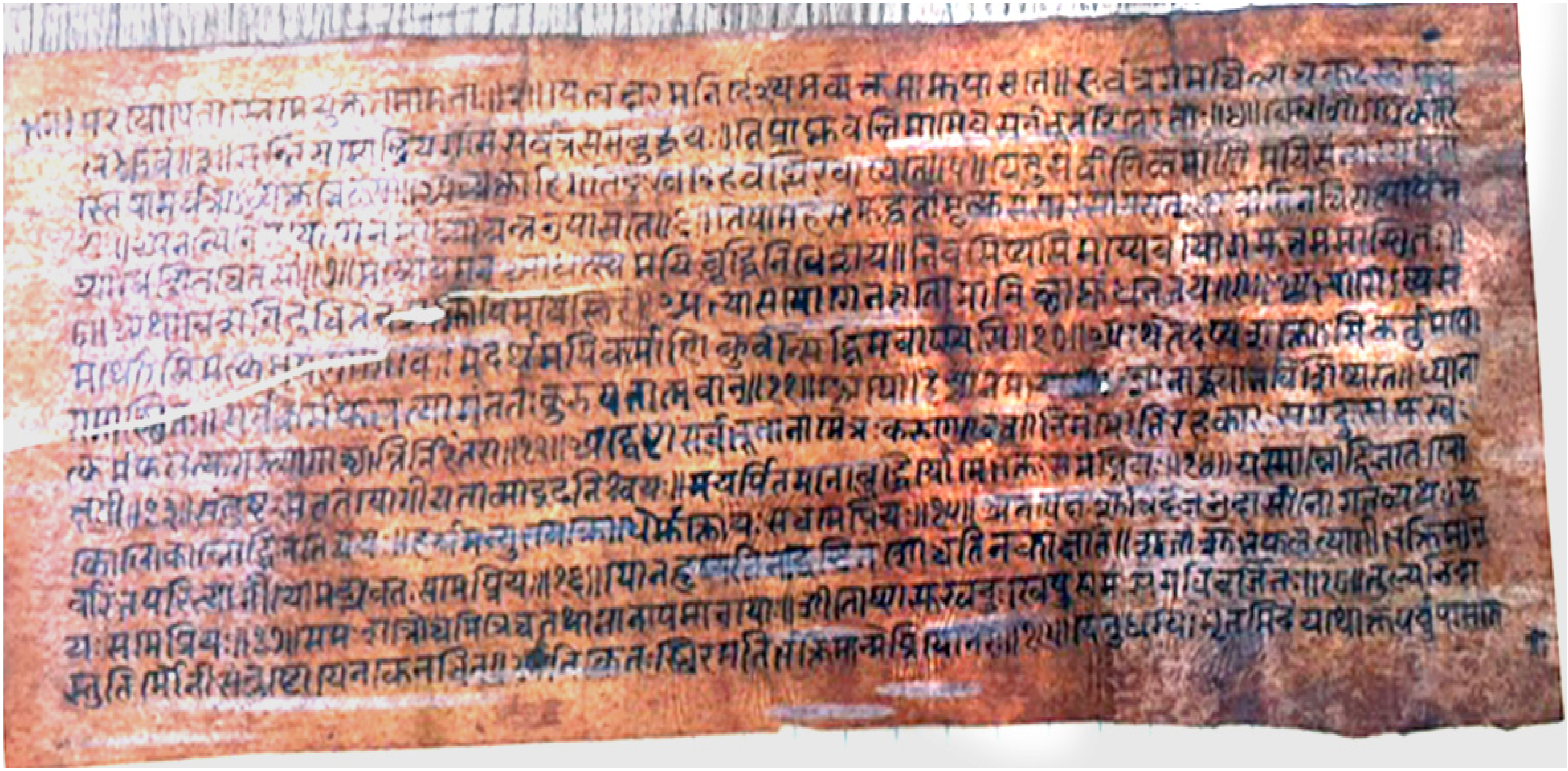

म१ श्रद्दधाना मत्परमा भक्तास्तेतीव मे प्रियाः॥२०॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतायां द्वादशोऽध्यायः॥१२॥ ॥ॐ नमः॥
॥अथ त्रयोदशोऽध्यायः॥ श्रीभगवानुवाच॥ प्रकृतिं पुरुषं चैव क्षेत्रं क्षेत्रज्ञमेव च॥ एतद्वेदितुमिच्छामि ज्ञानं ज्ञेयं च भार
त॥१॥ इदं शरीरं कौन्तेय क्षेत्रमित्यभिधीयते॥ एतद्यो वेत्ति तं प्राहुः क्षेत्रज्ञ इति तद्विदः॥२॥ क्षेत्रज्ञं चापि मां विद्धि सर्वक्षे
त्रेषु भारत॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानं यत्तज्ज्ञानं मतं मम॥३॥ तत्क्षेत्रं यच्च यादृक्च यद्विकारि यतश्च यत्॥ स च यो यत्प्रभावश्च
तत्समासेन मे शृणु॥४॥ ऋषिभिर्बहुधा गीतं छन्दोभिर्विविधैः पृथक्॥ ब्रह्मसूत्रपदैश्चैव हेतुमद्भिर्विनिश्चितैः॥५॥ महाभू
तान्यहंकारो बुद्धिरव्यक्तमेव च॥ इन्द्रियाणि दशैकं च पञ्च चेन्द्रियगोचराः॥६॥ इच्छा द्वेषः सुखं दुःखं संघातश्चेतना धृतिः॥
एतत्क्षेत्रं समासेन सविकारमुदाहृतम्॥७॥ अमानित्वमदम्भित्वमहिंसा क्षान्तिरार्जवम्॥ आचार्योपासनं शौचं स्थैर्यमात्म
विनिग्रहः॥८॥ इन्द्रियार्थेषु वैराग्यमनहंकार एव च॥ जन्ममृत्युजराव्याधिदुःखदोषानुदर्शनम्॥९॥ असक्तिरनभिष्वङ्गः पुत्रदार
गृहादिषु॥ नित्यं च समचित्तत्वमिष्टानिष्टोपपत्तिषु॥१०॥ मयि चानन्ययोगेन भक्तिरव्यभिचारिणी॥ विविक्तदेशसेवित्वमरति
र्जनसंसदि॥११॥ अध्यात्मज्ञाननित्यत्वं तत्त्वज्ञानार्थदर्शनम्॥ एतज्ज्ञानमिति प्रोक्तमज्ञानं यदतोऽन्यथा॥१२॥ ज्ञेयं यत्तत्प्रवक्ष्यामि
यज्ज्ञात्वामृतमश्नुते॥ अनादिमत्परं ब्रह्म न सत्तन्नासदुच्यते॥१३॥ सर्वतः पाणिपादं तत्सर्वतोऽक्षिशिरोमुखम्॥ सर्वतः श्रुतिमल्लो
के सर्वमावृत्य तिष्ठति॥१४॥ सर्वेन्द्रियगुणाभासं सर्वेन्द्रियविवर्जितम्॥ असक्तं सर्वभृच्चैव निर्गुणं गुणभोक्तृ च॥१५॥ बहिरन्तश्च भूता
नामचरं चरमेव च॥ सूक्ष्मत्वात्तदविज्ञेयं दूरस्थं चान्तिके च तत्॥१६॥ अविभक्तं च भूतेषु विभक्तमिव च स्थितम्॥ भूतभर्तृ च तज्ज्ञे
यं ग्रसिष्णु प्रभविष्णु च॥१७॥ ज्योतिषामपि तज्ज्योतिस्तमसः परमुच्यते॥ ज्ञानं ज्ञेयं ज्ञानगम्यं हृदि सर्वस्य विष्ठितम्॥१८॥ इति क्षेत्रं ५५

॥ तथा ज्ञानं ज्ञेयं चोक्तं समासतः॥ मद्भक्त एतद्विज्ञाय मद्भावायोपपद्यते॥१९॥ प्रकृतिं पुरुषं चैव विद्ध्यनादी उभावपि। विका-
रांश्च गुणांश्चैव विद्धि प्रकृतिसंभवान्॥२०॥ कार्यकारणकर्तृत्वे हेतुः प्रकृतिरुच्यते। पुरुषः सुखदुःखानां भोक्तृत्वे हे-
तुरुच्यते॥२१॥ पुरुषः प्रकृतिस्थो हि भुंक्ते प्रकृतिजान्गुणान्। कारणं गुणसंगोऽस्य सदसद्योनिजन्मसु॥२२॥ उपद्रष्टानुमंता च भर्-
ता भोक्ता महेश्वरः॥ परमात्मेति चाप्युक्तो देहेऽस्मिन्पुरुषः परः॥२३॥ य एवं वेत्ति पुरुषं प्रकृतिं च गुणैः सह। सर्वथा वर्तमानो-
ऽपि न स भूयोऽभिजायते॥२४॥ ध्यानेनात्मनि पश्यंति केचिदात्मानमात्मना। अन्ये सांख्येन योगेन कर्मयोगेन चापरे॥२५॥ अन्ये त्वे-
वमजानंतः श्रुत्वान्येभ्य उपासते। तेऽपि चातितरंत्येव मृत्युं श्रुतिपरायणाः॥२६॥ यावत्संजायते किंचित्सत्वं स्थावरजंगमं।
क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगात्तद्विद्धि भरतर्षभ॥२७॥ समं सर्वेषु भूतेषु तिष्ठंतं परमेश्वरं। विनश्यत्स्वविनश्यंतं यः पश्यति स पश्यति॥२८॥
समं पश्यन्हि सर्वत्र समवस्थितमीश्वरं। न हिनस्त्यात्मनात्मानं ततो याति परां गतिं॥२९॥ प्रकृत्यैव च कर्माणि क्रियमाणानि सर्वशः।
यः पश्यति तथात्मानमकर्तारं स पश्यति॥३०॥ यदा भूतपृथग्भावमेकस्थमनुपश्यति। तत एव च विस्तारं ब्रह्म संपद्यते तदा॥३१॥
अनादित्वान्निर्गुणत्वात्परमात्मायमव्ययः॥ शरीरस्थोऽपि कौंतेय न करोति न लिप्यते॥३२॥ यथा सर्वगतं सौक्ष्म्यादाकाशं नोप-
लिप्यते॥ सर्वत्रावस्थितो देहे तथात्मा नोपलिप्यते॥३३॥ यथा प्रकाशयत्येकः कृत्स्नं लोकमिमं रविः॥ क्षेत्रं क्षेत्री तथा कृत्स्नं प्र-
काशयति भारत॥३४॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवमंतरं ज्ञानचक्षुषा॥ भूतप्रकृतिमोक्षं च ये विदुर्यांति ते परं॥३५॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतासु ... क्षे-
त्रयोगोऽध्यायः॥१३॥ ॐ नमः॥ अथ चतुर्दशोऽध्यायः॥ श्रीभगवानुवाच॥ परं भूयः प्रवक्ष्यामि ज्ञानानां ज्ञानमुत्तमं॥ यज्ज्ञात्वा मुनयः
सर्वे परां सिद्धिमितो गताः॥१॥ इदं ज्ञानमुपाश्रित्य मम साधर्म्यमागताः। सर्गेऽपि नोपजायंते प्रलये न व्यथंति च॥२॥ मम योनिर्महद्
तस्मिन्गर्भं दधाम्यहं॥ संभवः सर्वभूतानां ततो भवति भारत॥३॥ मम योनिर्महद्ब्रह्म तस्मिन्गर्भं दधाम्यहं। संभवः सर्वभूतानां ततो भ-
वति भारत॥ सर्वयोनिषु कौंतेय मूर्तयः संभवंति याः॥ तासां ब्रह्म महद्योनिरहं बीजप्रदः पिता॥४॥ सत्वं रजस्तम इति गुणाः प्रकृति-
संभवाः

निबध्नन्ति महाबाहो देहे देहिनमव्ययं ॥५॥ तत्र सत्त्वं निर्मलत्वात्प्रकाशकमनामयं ॥ सुखसंगेन बध्नाति ज्ञानसंगेन चा
नघ ॥६॥ रजो रागात्मकं विद्धि तृष्णासंगसमुद्भवं ॥ तन्निबध्नाति कौन्तेय कर्मसंगेन देहिनं ॥७॥ तमस्त्वज्ञानजं विद्धि मोहनं
सर्वदेहिनां ॥ प्रमादालस्यनिद्राभिस्तन्निबध्नाति भारत ॥८॥ सत्त्वं सुखे संजयति रजः कर्मणि भारत ॥ ज्ञानमावृत्य तु तमः प्रमादे
संजयत्युत ॥९॥ रजस्तमश्चाभिभूय सत्त्वं भवति भारत ॥ रजः सत्त्वं तमश्चैव तमः सत्त्वं रजस्तथा ॥१०॥ सर्वद्वारेषु देहेऽस्मिन्प्रकाश
उपजायते ॥ ज्ञानं यदा तदा विद्याद्विवृद्धं सत्त्वमित्युत ॥११॥ लोभः प्रवृत्तिरारंभः कर्मणामशमः स्पृहा ॥ रजस्येतानि जायन्ते विवृद्धे
कुरुनंदन ॥१२॥ अप्रकाशोऽप्रवृत्तिश्च प्रमादो मोह एव च ॥ तमस्येतानि जायन्ते विवृद्धे कुरुनंदन ॥१३॥ यदा सत्त्वे प्रवृद्धे तु प्रलयं
याति देहभृत् ॥ तदोत्तमविदां लोकानमलान्प्रतिपद्यते ॥१४॥ रजसि प्रलयं गत्वा कर्मसंगिषु जायते ॥ तथा प्रलीनस्तमसि मूढयोनि
षु जायते ॥१५॥ कर्मणः सुकृतस्याहुः सात्त्विकं निर्मलं फलं ॥ रजसस्तु फलं दुःखमज्ञानं तमसः फलं ॥१६॥ सत्त्वात्संजायते ज्ञानं रजसो लोभ एव
च ॥ प्रमादमोहौ तमसो भवतोऽज्ञानमेव च ॥१७॥ ऊर्ध्वं गच्छन्ति सत्त्वस्था मध्ये तिष्ठन्ति राजसाः ॥ जघन्यगुणवृत्तिस्था अधो गच्छन्ति ता
मसाः ॥१८॥ नान्यं गुणेभ्यः कर्तारं यदा द्रष्टानुपश्यति ॥ गुणेभ्यश्च परं वेत्ति मद्भावं सोऽधिगच्छति ॥१९॥ गुणानेतानतीत्य त्रीन्दे
ही देहसमुद्भवान् ॥ जन्ममृत्युजरादुःखैर्विमुक्तोऽमृतमश्नुते ॥२०॥ अर्जुन उवाच ॥ कैर्लिंगैस्त्रीन्गुणानेतानतीतो भवति प्रभो ॥ किमाचा
रः कथं चैतांस्त्रीन्गुणानतिवर्तते ॥२१॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प्रकाशं च प्रवृत्तिं च मोहमेव च पांडव ॥ न द्वेष्टि संप्रवृत्तानि न निवृत्तानि कांक्ष
ति ॥२२॥ उदासीनवदासीनो गुणैर्यो न विचाल्यते ॥ गुणा वर्तन्त इत्येव योऽवतिष्ठति नेंगते ॥२३॥ समदुःखसुखः स्वस्थः समलोष्टा
श्मकांचनः ॥ तुल्यप्रियाप्रियो धीरस्तुल्यनिंदात्मसंस्तुतिः ॥२४॥ मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्यो मित्रारिपक्षयोः ॥ सर्वारंभपरित्यागी
गुणातीतः स उच्यते ॥२५॥ मां च योऽव्यभिचारेण भक्तियोगेन सेवते ॥ स गुणान्समतीत्यैतान्ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥२६॥ ब्रह्मणो हि प्र
तिष्ठाहममृतस्याव्ययस्य च ॥ शाश्वतस्य च धर्मस्य सुखस्यैकांतिकस्य च ॥२७॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतायां चतुर्दशोऽध्यायः ॥

११

गी.

ॐ नमः ॥ अथ पंचदशोऽध्यायः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ऊर्द्ध्वमूलमधःशाखमश्वत्थं प्राहुरव्ययं ॥ छंदांसि यस्य पर्णा-
नि यस्तं वेद स वेदवित् ॥१॥ अधश्चोर्द्ध्वं प्रसृतास्तस्य शाखा गुणप्रवृद्धा विषयप्रवालाः ॥ अधश्च मूलान्यनुसंततानि क-
र्मानुबंधीनि मनुष्यलोके ॥२॥ न रूपमस्येह तथोपलभ्यते नांतो न चादिर्न च संप्रतिष्ठा ॥ अश्वत्थमेनं सुविरूढमूल-
मसंगशस्त्रेण दृढेन छित्वा ॥३॥ ततः पदं तत्परिमार्गितव्यं यस्मिन्गता न निवर्तंति भूयः ॥ तमेव चाद्यं पुरुषं प्रपद्ये यतः प्रवृ-
त्तिः प्रसृता पुराणी ॥४॥ [illegible] प्राप्यवीरा युक्ता ज्ञान-
मवी [illegible] विजानति ॥५॥ निर्मानमोहा जितसंगदोषा अध्यात्मनित्या विनिवृत्तकामाः ॥ द्वंद्वैर्विमुक्ताः सुखदुःखसंज्ञैर्गच्छंत्यमूढाः
पदमव्ययं तत् ॥६॥ [illegible] परागतः
[illegible] ॥७॥ न तद्भासयते सूर्यो न शशांको न पावकः ॥ यद्गत्वा न निवर्तंते तद्धाम परमं मम ॥८॥ ममैवांशो जी-
वलोके जीवभूतः सनातनः ॥ मनःषष्ठानींद्रियाणि प्रकृतिस्थानि कर्षति ॥९॥ शरीरं यदवाप्नोति यच्चाप्युत्क्रामतीश्वरः ॥ गृ-
हीत्वैतानि संयाति वायुर्गंधानिवाशयात् ॥१०॥ श्रोत्रं चक्षुः स्पर्शनं च रसनं घ्राणमेव च ॥ अधिष्ठाय मनश्चायं विषयानुपसे-
वते ॥११॥ उत्क्रामंतं स्थितं वापि भुंजानं वा गुणान्वितं ॥ विमूढा नानुपश्यंति पश्यंति ज्ञानचक्षुषः ॥१२॥ यतंतो योगिनश्चैनं पश्यं-
त्यात्मन्यवस्थितं ॥ यतंतोऽप्यकृतात्मानो नैनं पश्यंत्यचेतसः ॥१३॥ यदादित्यगतं तेजो जगद्भासयतेऽखिलं ॥ यच्चंद्रमसि
यच्चाग्नौ तत्तेजो विद्धि मामकं ॥१४॥ गामाविश्य च भूतानि धारयाम्यहमोजसा ॥ पुष्णामि चौषधीः सर्वाः सोमो भूत्वा रसा-
त्मकः ॥१५॥ अहं वैश्वानरो भूत्वा प्राणिनां देहमाश्रितः ॥ प्राणापानसमायुक्तः पचाम्यन्नं चतुर्विधं ॥१६॥ सर्वस्य चाहं हृदि
सन्निविष्टो मत्तः स्मृतिर्ज्ञानमपोहनं च ॥ वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यो वेदांतकृद्वेदविदेव चाहं ॥१७॥ द्वाविमौ पुरुषौ लोके

गी

४४॥ नारायि नजन्म दहिं चिरं ॥ तद्धाम परमं मम ब्रह्मि रस्मिन बानिला स्मिति न श्चावर च॥१८॥ इति विदित्वा परमात्मरूपं
गृहीत्वा य विष्कलम ती य॥ समस्तसाक्षि सदसद्विहीन प्रयाति शुद्धपरमात्मरूपं॥१९॥ द्वाविमौ पुरुषौ लोके क्षरश्चाक्षर
एव च॥ क्षरः सर्वाणि भूतानि कूटस्थोऽक्षर उच्यते॥२०॥ उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृतः॥ यो लोकत्रयमाविश्य बिभ
र्त्यव्यय ईश्वरः॥२१॥ यस्मात्क्षरमतीतोऽहमक्षरादपि चोत्तमः॥ अतोऽस्मि लोके वेदे च प्रथितः पुरुषोत्तमः॥२२॥ यो मामेव
मसंमूढो जानाति पुरुषोत्तमं॥ स सर्वविद्भजति मां सर्वभावेन भारत॥२३॥ इति गुह्यतमं शास्त्रमिदमुक्तं मयानघ॥ एतद्बु
द्ध्वा बुद्धिमान्स्यात्कृतकृत्यश्च भारत॥२४॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतायां पंचदशोऽध्यायः॥१५॥ ॐ नमः॥ अथ षोडशो
ऽध्यायः॥ श्रीभगवानुवाच॥ अभयं सत्त्वसंशुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः॥ दानं दमश्च यज्ञश्च स्वाध्यायस्तप आर्जवं॥१॥ अहिंसा
सत्यमक्रोधस्त्यागः शान्तिरपैशुनं॥ दया भूतेष्वलोलुप्त्वं मार्दवं ह्रीरचापलं॥२॥ तेजः क्षमा धृतिः शौचमद्रोहो नातिमानिता॥ भवं
ति संपदं दैवीमभिजातस्य भारत॥३॥ दम्भो दर्पोऽभिमानश्च क्रोधः पारुष्यमेव च॥ अज्ञानं चाभिजातस्य पार्थ संपदमासुरीं॥४॥ दै
वी संपद्विमोक्षाय निबंधायासुरी मता॥ मा शुचः संपदं दैवीमभिजातोऽसि पांडव॥५॥ द्वौ भूतसर्गौ लोकेऽस्मिन्दैव आसुर एव च॥ दैवो
विस्तरशः प्रोक्त आसुरं पार्थ मे शृणु॥६॥ प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च जना न विदुरासुराः॥ न शौचं नापि चाचारो न सत्यं तेषु विद्यते॥७॥ असत्य
मप्रतिष्ठं ते जगदाहुरनीश्वरं॥ अपरस्परसंभूतं किमन्यत्कामहैतुकं॥८॥ एतां दृष्टिमवष्टभ्य नष्टात्मानोऽल्पबुद्धयः॥ प्रभवन्त्युग्रक
र्माणः क्षयाय जगतोऽहिताः॥९॥ काममाश्रित्य दुष्पूरं दंभमानमदान्विताः॥ मोहाद्गृहीत्वासद्ग्राहान्प्रवर्तन्तेऽशुचिव्रताः॥१०॥ चिन्तामप
रिमेयां च प्रलयान्तामुपाश्रिताः॥ कामोपभोगपरमा एतावदिति निश्चिताः॥११॥ आशापाशशतैर्बद्धाः कामक्रोधपरायणाः॥ ई
हन्ते कामभोगार्थमन्यायेनार्थसंचयान्॥१२॥ इदमद्य मया लब्धमिमं प्राप्स्ये मनोरथं॥ इदमस्तीदमपि मे भविष्यति पुनर्धनं॥१३॥ असौ मया
४४

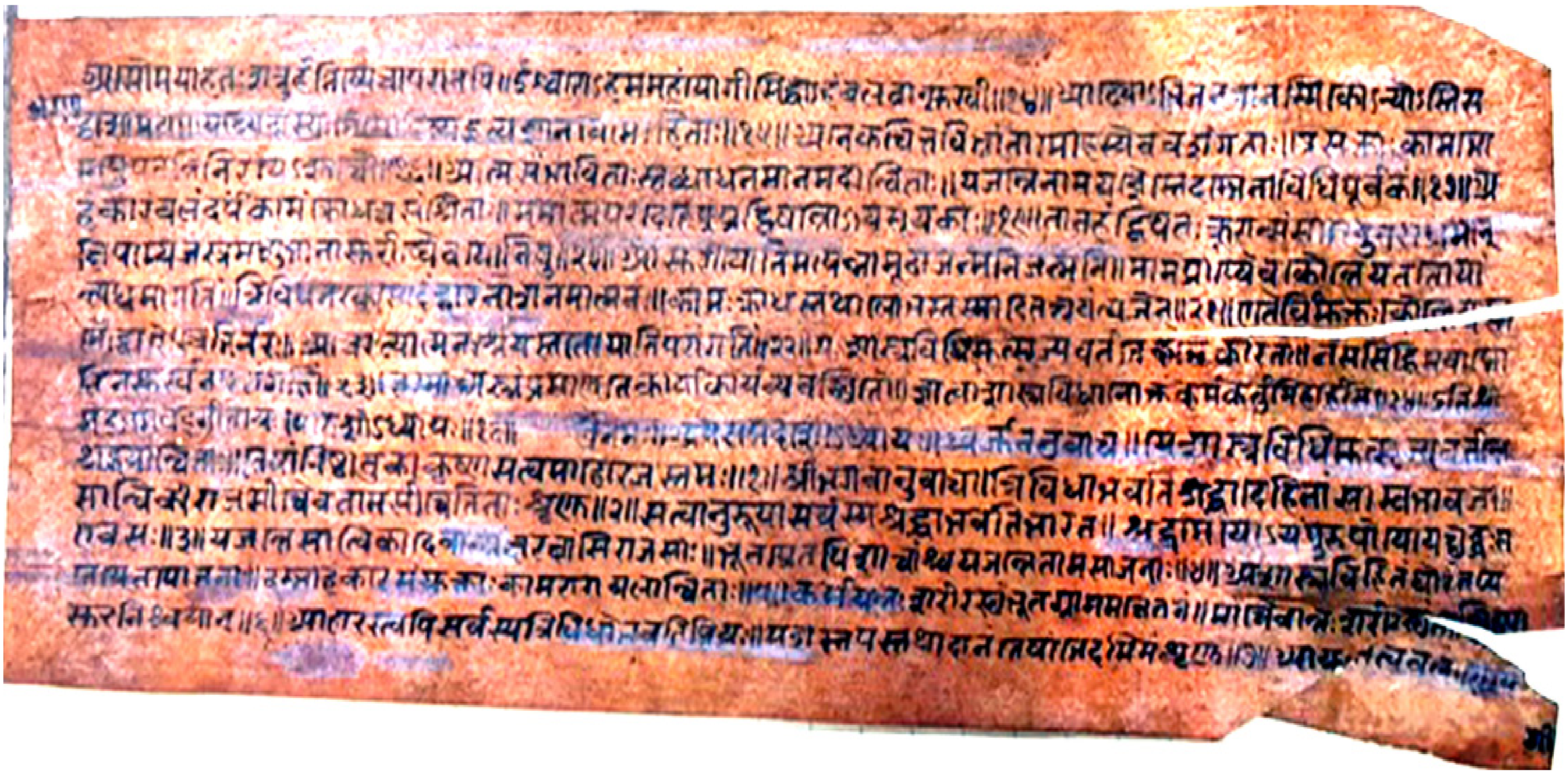

सुखप्रीतिविवर्द्धनाः। रस्याः स्निग्धाः स्थिरा [illegible] सात्त्विकप्रियाः॥८॥ कट्वम्ललवणात्युष्णतीक्ष्ण[illegible]विदाहिनः।
१७ आहारा राजस[illegible] दुःख[illegible]मयप्रदाः॥९॥ यातयामं [illegible] च यत्। उच्छिष्टमपि चामेध्यं भोजनं तामसप्रि
यं॥१०॥ अफलाकांक्षिभिर्यज्ञो विधि[illegible]य इज्यते। यष्टव्यमेवेति मनः समाधाय स सात्त्विकः॥११॥ अभिसंधाय तु फलं दंभार्थम
पि चैव यत्। इज्यते भरतश्रेष्ठ तं यज्ञं विद्धि राजसम्॥१२॥ विधिहीनमसृष्टान्नं मंत्रहीनमदक्षिणं। श्रद्धाविरहितं यज्ञं तामसं परि
चक्षते॥१३॥ देवद्विजगुरुप्राज्ञपूजनं शौचमार्जवं। ब्रह्मचर्यमहिंसा च शारीरं तप उच्यते॥१४॥ अनुद्वेगकरं वाक्यं सत्यं प्रिय
हितं च यत्। स्वाध्यायाभ्यसनं चैव वाङ्मयं तप उच्यते॥१५॥ [illegible] निग्रहः। भावसंशुद्धिरित्येत
त्तपो मानसमुच्यते॥१६॥ श्रद्धया परया तप्तं तपस्तत्त्रिविधं नरैः। अफलाकांक्षिभिर्युक्तैः सात्त्विकं परिचक्षते॥१७॥ सत्कारमान
पूजार्थं तपो दंभेन चैव यत्। क्रियते तदिह प्रोक्तं राजसं चलमध्रुवं॥१८॥ मूढग्राहेणात्मनो यत्पीडया क्रियते तपः। परस्योत्सादनार्थं
वा तत्तामसमुदाहृतं॥१९॥ दातव्यमिति [illegible] दानं दीयतेऽनुपकारिणे। देशे काले च पात्रे च तद्दानं सात्त्विकं [illegible] प्रत्युपकारा
र्थं फलमुद्दिश्य वा पुनः। दीयते च परिक्लिष्टं तद्राजसमिति स्मृतं॥२१॥ अदेशकाले यद्दानमपात्रेभ्यश्च दीयते। असत्कृतमवज्ञात
तं तामसमुदाहृतं॥२२॥ ओं तत्सदिति निर्देशो [illegible] ब्राह्मण[illegible] विहिताः पुरा॥२३॥ तस्मादोमित्यु
दाहृत्य यज्ञदानतपःक्रियाः। प्रवर्तन्ते विधानोक्ताः सततं ब्रह्मवादिनां॥२४॥ तदित्यनभिसंधाय फलं यज्ञतपःक्रियाः। दानक्रियाश्च
विविधाः क्रियंते मोक्षकांक्षिभिः॥२५॥ सद्भावे साधुभावे च सदित्येतत्प्रयुज्यते। प्रशस्ते कर्मणि तथा सच्छब्दः पार्थ युज्यते॥२६॥
यज्ञे तपसि दाने च स्थितिः सदिति चोच्यते। कर्म [illegible] सदित्येवाभिधीयते॥२७॥ अश्रद्धया हुतं दत्तं तपस्तप्तं कृतं च यत्। अस
दित्युच्यते पार्थ न च तत्प्रेत्य नो इह॥२८॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतायां सप्तदशोऽध्यायः॥१७॥ ॐ नमः॥
२८

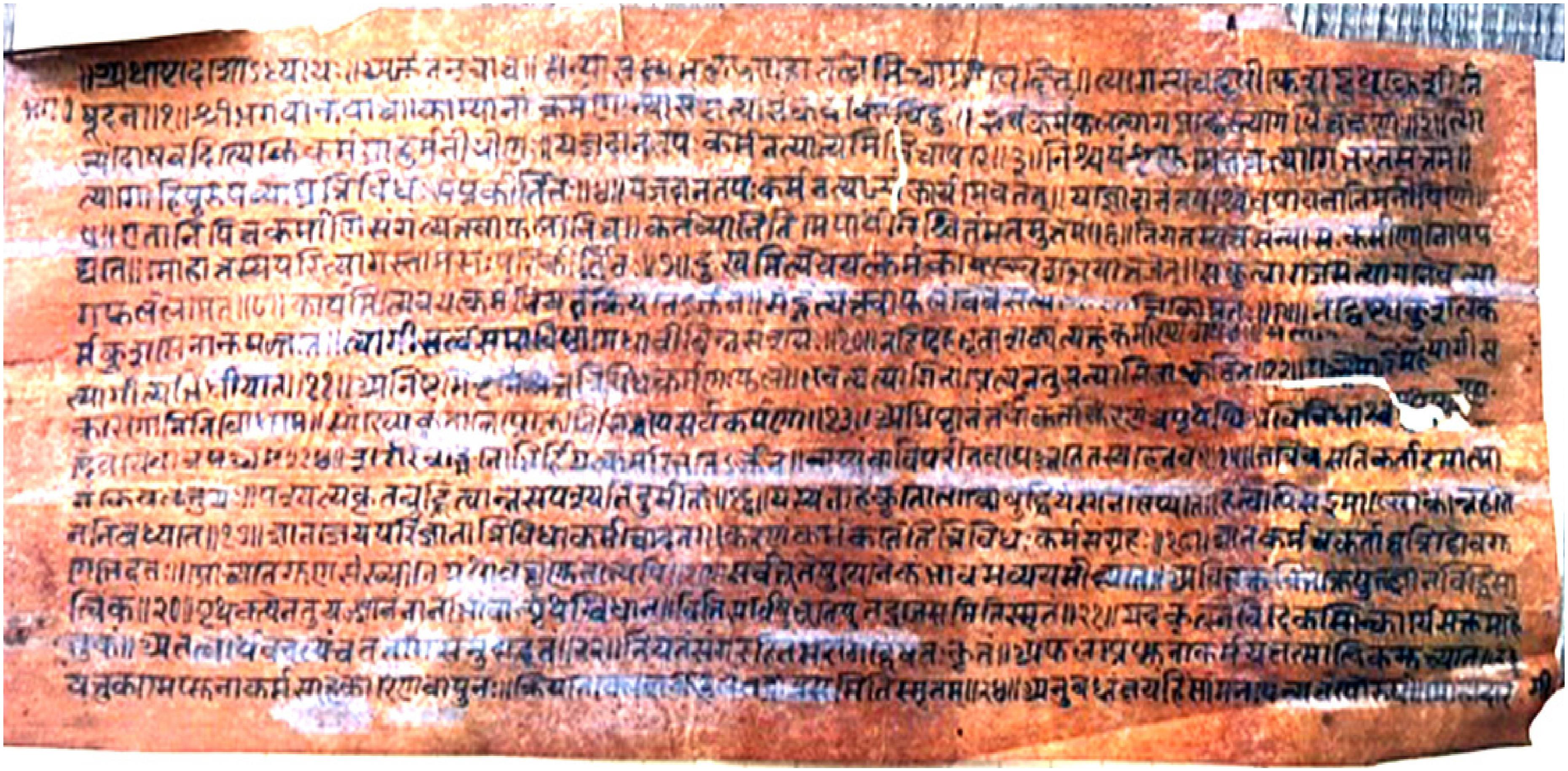

कर्म यत्तत्तामसमुच्यते ॥२५॥ मुक्तसंगोऽनहंवादी धृत्युत्साहसमन्वितः ॥ सिद्ध्यसिद्ध्योर्निर्विकारः कर्ता सात्विक उच्यते ॥२६॥ रागी
५५ कर्मफलप्रेप्सुर्लुब्धो हिंसात्मकोऽशुचिः ॥ हर्षशोकान्वितः कर्ता राजसः परिकीर्तितः ॥२७॥ अयुक्तः प्राकृतः स्तब्धः शठो नैष्कृतिको
ऽलसः ॥ विषादी दीर्घसूत्री च कर्ता तामस उच्यते ॥२८॥ बुद्धेर्भेदं धृतेश्चैव गुणतस्त्रिविधं शृणु ॥ प्रोच्यमानमशेषेण पृथक्त्वेन धनं-
जय ॥२९॥ प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च कार्याकार्ये भयाभये ॥ बन्धं मोक्षं च या वेत्ति बुद्धिः सा पार्थ सात्विकी ॥३०॥ यया धर्ममधर्मं च कार्यं चाकार्य-
मेव च ॥ अयथावत्प्रजानाति बुद्धिः सा पार्थ राजसी ॥३१॥ अधर्मं धर्ममिति या मन्यते तमसावृता ॥ सर्वार्थान्विपरीतांश्च बुद्धिः सा
तामसी मता ॥३२॥ धृत्या यया धारयते मनःप्राणेन्द्रियक्रियाः ॥ योगेनाव्यभिचारिण्या धृतिः सा पार्थ सात्विकी ॥३३॥ यया तु धर्मका-
मार्थान्धृत्या धारयतेऽर्जुन ॥ प्रसंगेन फलाकांक्षी धृतिः सा पार्थ राजसी ॥३४॥ यया स्वप्नं भयं शोकं विषादं मदमेव च ॥ न विमुञ्चति
दुर्मेधा धृतिः सा पार्थ तामसी ॥३५॥ सुखं त्विदानीं त्रिविधं शृणु मे भरतर्षभ ॥ अभ्यासाद्रमते यत्र दुःखान्तं च निगच्छति ॥३६॥ यत्तदग्रे विष-
मिव परिणामेऽमृतोपमम् ॥ तत्सुखं सात्विकं प्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजं ॥३७॥ विषयेन्द्रियसंयोगाद्यत्तदग्रेऽमृतोपमम् ॥ परिणामे
विषमिव तत्सुखं राजसं स्मृतं ॥३८॥ यदग्रे चानुबन्धे च सुखं मोहनमात्मनः ॥ निद्रालस्यप्रमादोत्थं तत्तामसमुदाहृतं ॥३९॥ न तदस्ति
पृथिव्यां वा दिवि देवेषु वा पुनः ॥ सत्वं प्रकृतिजैर्मुक्तं यदेभिः स्यात्त्रिभिर्गुणैः ॥४०॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां च परंतप ॥ कर्माणि प्रवि-
भक्तानि स्वभावप्रभवैर्गुणैः ॥४१॥ शमो दमस्तपः शौचं क्षान्तिरार्जवमेव च ॥ ज्ञानं विज्ञानमास्तिक्यं ब्रह्मकर्म स्वभावजं ॥४२॥ शौर्यं ते-
जो धृतिर्दाक्ष्यं युद्धे चाप्यपलायनं ॥ दानमीश्वरभावश्च क्षात्रं कर्म स्वभावजं ॥४३॥ कृषिगोरक्ष्यवाणिज्यं वैश्यकर्म स्वभावजं ॥ परिचर्या-
त्मकं कर्म शूद्रस्यापि स्वभावजं ॥४४॥ स्वे स्वे कर्मण्यभिरतः संसिद्धिं लभते नरः ॥ स्वकर्मनिरतः सिद्धिं यथा विन्दति तच्छृणु ॥४५॥
यतः प्रवृत्तिर्भूतानां येन सर्वमिदं ततं ॥ स्वकर्मणा तमभ्यर्च्य सिद्धिं विन्दति मानवः ॥४६॥ श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ॥
स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मोदयादपि ॥४७॥ स्वभावनियतं कर्म कुर्वन्नाप्नोति किल्बिषं ॥ सहजं कर्म कौन्तेय सदोषमपि न त्यजेत् ॥४८॥
१०

भ०गी० रिवः॥ ६६॥ इदं ते नातपस्काय नाभक्ताय कदाचन न चाशुश्रूषवे वाच्यं न च मां योऽभ्यसूयति॥ ६७॥ य इदं परमं गुह्यं मद्भक्तेष्वभिधास्यति।
भक्तिं मयि परां कृत्वा मामेवैष्यत्यसंशयं॥ ६८॥ न च तस्मान्मनुष्येषु कश्चिन्मे प्रियकृत्तमः। भविता न च मे तस्मादन्यः प्रियतरो भुवि॥ ६९॥ अध्ये-
ष्यते च य इमं धर्म्यं संवादमावयोः॥ ज्ञानयज्ञेन तेनाहमिष्टः स्यामिति मे मतिः॥ ७०॥ श्रद्धावाननसूयश्च शृणुयादपि यो नरः॥ सोऽपि मुक्तः शु-
भाँल्लोकान्प्राप्नुयात्पुण्यकर्मणां॥ ७१॥ कच्चिदेतच्छ्रुतं पार्थ त्वयैकाग्रेण चेतसा॥ कच्चिदज्ञानसंमोहः प्रनष्टस्ते धनंजय॥ ७२॥
।सञ्जय उवाच। राजन्संस्मृत्य वाक्यं न निशम्य माममगर्भितं तं निष्पक्वस्य मनसा प्रहृष्टो वदत्यर्जुनः॥ ७३॥ नष्टो मोहः स्मृतिर्लब्धा त्व-
त्प्रसादान्मयाच्युत॥ स्थितोऽस्मि गतसंदेहः करिष्ये वचनं तव॥ ७४॥ इत्यहं वासुदेवस्य पार्थस्य च महात्मनः संवादमिममश्रौष-
मद्भुतं रोमहर्षणं॥ ७५॥ व्यासप्रसादाच्छ्रुतवानेतद्गुह्यमहं परं योगं योगेश्वरात्कृष्णात्साक्षात्कथयतः स्वयं॥ ७६॥ राजन्संस्मृत्य
संस्मृत्य संवादमिममद्भुतं केशवार्जुनयोः पुण्यं हृष्यामि च पुनः पुनः॥ ७७॥ तच्च संस्मृत्य संस्मृत्य रूपमत्यद्भुतं हरेः॥ विस्मयो मे
महान्राजन्हृष्यामि च पुनः पुनः॥ ७८॥ यत्र योगेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धरः॥ तत्र श्रीर्विजयो भूतिर्ध्रुवा नीतिर्मतिर्मम॥ ८०॥
इति श्रीमद्भगवद्गीता समाप्ता॥ विक्रम संवत २६१ माघकृष्ण प्रतिपत्तिथौ मंदवासरे। श्रीरस्तु॥

२०